

קומי אורי

דברים על הזמן הזה

ה

ניסן תשס"ו

יוצא לאור ע"י תנועת

קוממטות
חח וגבורה לישראל יהודית

02-9974424/5/6

פקס: 02-9974427

kmm613@gmail.com

לקבלת מנוי, לתגובות ולהארות על קובץ זה

בכתובתנו : kumiori@gmail.com

להקדשת שיעורים: 02-9974424/5/6

פקס : 02-9974427

המערכת: הרב משה חביב, הרב אהרן טרופ,
הרב עידו יעקובי, ישי קרוב ויאיר קרטמן.

ראש המערכת: ר' משה (מוסא) כהן.

עריכה: ישי קרוב.

עיצוב: דוד הרשקופ 02-9978977

הפקה: יוסי שטרן ויונתן וסרטיל.

תוכן העניינים

- 8** ..... **כזה ראה וקדש** ☞ הרב שאול ישראלי זצ"ל. על מצבתו של הרב שאול ישראלי זצ"ל חרוטות המילים "גאון בתורה ובמידות, איש אמת וענוה" • מדבריו על פסח של אחד מגדולי הדור הקודם • על התחדשות ועל הכלל
- 13** ..... **תשובה מאהבה** ☞ הרב שאר ישוב כהן. איך התייחס הרב צבי יהודה לחילונים? • האם יש הבדל בין פרט לכלל? • הרב שאר ישוב כהן על הלח"י, על סולם ועל "עשה"
- 18** ..... **שואלים ודורשים לפני הפסח** ☞ הרב דוב ליאור. מהו שיעור "כזית" במצה? • האם יש צורך בהכשר לכלים חד-פעמיים • הרב דוב ליאור על טומאה, על כופתאות ועל התעמלות
- 23** ..... **זכירת מצרים וקרבת פסח** ☞ הרב זלמן ברוך מלמד. מה מיוחד בלחם של ארץ-ישראל? • כמה מצוות יש בסיפור יציאת מצרים? • הרב זלמן מלמד על הקשר בין פסח לעזרא הסופר ולאיסלם
- 30** ..... **זועקים לגאולה** ☞ הרב אליקים לבנון. האם יש מבנה קבוע לגאולה? • האם צריך הכשר לטישו לפסח? • הרב אליקים לבנון בשו"ת על חירות, על ספירת העומר ועל טיולים
- 35** ..... **מכות מצרים והחפץ בעליה בארץ** ☞ הרב יעקב יוסף. במה נשתנתה מכת כינים משאר המכות • כמה מצוות יש בסיפור יציאת מצרים • הרב יעקב יוסף בקובץ פירושים על מכות מצרים ועל ההגדה
- 40** ..... **שלמות הארץ היא שלמות העם** ☞ הרב שלמה בן-חמו. האם תיתכן גלות נוספת? • מה הסוד לקיומו של עם ישראל? • הרב בן-חמו על כיבוש, על דביקות ועל חלום
- 48** ..... **קריעת ים-סוף ביום העצמאות** ☞ הרב יהושע שפירא. מהו היום שעל-פי תורת הסוד מקביל לשביעי של פסח? • הרב שפירא על שלמות, על אמון ועל "אני ולא שרף"

מעבדות לחירות ❁ הרב איתמר אורבך.....51
מדוע החל עם ישראל את דרכו כעם עבדים? • מה ניתן ללמוד מיחסי דוד
ושאול? • הרב איתמר אורבך על שררה, על שבת ועל משפחה •

עולם הגאולה כבר כאן ❁ הרב שלמה לוי.....57
במקביל לעולם שבו אנו חיים קיים עולם נוסף • כיצד נחשוף אותו? • הרב
שלמה לוי על נשמה, על גוף ועל גאולה •

עלו ההר ובנו הבית ❁ הרב יהודה קרויזר.....60
על איזה בית צריך להאבק? • האם ניתן להקריב קרבן פסח בימינו? • הרב
יהודה קרויזר על מחנות, על חששות ועל שינוי •

גואל נגלה ונכסה ונגלה ונכסה ונגלה ❁ הרב נריה גוטל.....64
בגאולה, הקצוות ברורים והתווך עמום • עלינו לברר את עידן הביניים •
הרב נריה גוטל על כיסוי, על שיבוש ועל מהות •

סוף עידן "אלו ואלו דברי א-לוהים חיים" ❁ הרב שמעון אור.....69
על כל מנהיג לקחת אחריות על דבריו • להבין כי להכרעתו יהיה מחיר •
הרב שמעון אור על רבנים, על פילוג ועל ממשות •

מאמר מערכת

ניסן תשס"ו

משכן

א-ל

וחרות

עולם,

יחדו

יעשו

אביב

עם

הראי"ה
קוק, לוח
"ארץ"
הצבי",
ניסן
תרע"ב

בכפר אחד סמוך לקולבסוב דר לו יהודי. ופרנסתו – מבית המרוזח שחוכר היה מאדון הכפר. ויהי לימים, וחובותיו תפחו, וכסף אין לשלם לאדון. שלח האדון את הקוזקים שלו והפכו והרסו ביתו של היהודי, והוא רואה ועיניו כלות. בצר לו הלך אל הצדיק מאפטא לשמוע את דרשת שבת הגדול. ובדרשה אומר הצדיק: ברכת גאל ישראל – לשון עבר, על גאולה שהיתה, וברכת גואל ישראל – לשון הווה – אפילו יש יהודי, שכסף אין לשלם לאדון, ה' יושב ופוקד להביא לו ישועה.

חזר היהודי לביתו וכולו שמחה "הרבי" אמר גואל ישראל, הרביה אמר גואל ישראל". נתן ה' חינו בעיני האדון, ריחם עליו ונושע.

(ע"פ סיפורי חסידים לשבת הגדול, הרב זיון)

גאולת מצרים היא אירוע מן העבר – "גאל ישראל". אולם מושג הגאולה שטבעה בעולם – חי וקיים בהווה עד ימינו שלנו – "גואל ישראל".

נגענו בחוברת זו בגאולת מצרים ובחובתנו לראות עצמנו כאילו אנחנו יצאנו משם.

בראש הדברים הבאנו דברים של הרב ישראלי זצ"ל בענייני פסח. בתיאור מבנה הגאולה נגעו מאמריהם של הרב אליקים לבנון והרב נריה גוטל. בביטוייה בתורה נגע הרב איתמר אורבך. בעולם של הגאולה נגע הרב שלמה לוי, ובנגזרת המעשית שלו נגע הרב שמעון אור. ביחס בינה לבין הגאולה העתידית נגעו הרב דוב ליאור והרב יהושע שפירא, ובאפשרות של גלות שלישית עסק הרב שלמה בן חמו. על הקרבת קרבן פסח בזמננו כתב הרב יהודה קרויזר, על מגמתו של קרבן הפסח כתב הרב זלמן מלמד ופירוש על מכות מצרים מביא הרב יעקב יוסף. על דרכו של הרצ"ה מספר הרב שאר ישוב כהן.

וגאלנו גאולה שלמה מהרה למען שמך

המערכת

הגיליון הבא וווו
לחוגש אייר

טוסדן

בתוצאות הבחירות,
בהשלכותיהן על חיינו
ובהמשך תהליך הגאולה המופיע

2 לחוגש אייר ***

כשרות – יעוץ והכוונה בכשרות,
ע.ר. 580416154

הודעה לקראת פסח הבעל"ט:

אזהרה בנוגע להמצאות חרקים במזון.
ישנן מס' חברות בשוק המפרסמות את עצמן כמגדלות "ירקות ללא חרקים". חברות אלו אינן מקיימות את נהלי הרבנות הראשית לגידול ירקות ללא חרקים, לא בשטחי הגידול השונים, ולא בבדיקות המעבדה הנדרשות.
אנו קוראים לציבור לשים לב ולקנות רק מחברות מוכרות וידועות כמומחים בתחום זה.
כמו"כ יש להשרות את העלים כ-3 דק' במים עם סבון, ולאחר מכן לשטוף עלה עלה, תחת מים זורמים (כל זאת אם לא כתוב על השקית במפורש אחרת!).
בע"ה, בשבועות הקרובים נפרסם דו"ח מדויק לציבור על איכות הנקיות מחרקים, בחברות השונות.

כמו כן אנו חוזרים על אזהרת הרבנות הראשית מלפני כחודש, בנושא זה, אשר הנחתה את משגיחי הכשרות בארץ לא להשתמש בברוקולי וכרובית קפואים מחברות שונות כיון שנמצא בירק רמת נגיעות מאד גבוהה של חרקים.
ניתן לראות את המסמך בכתובת דואר אלקטרוני:
www.religions.gov.il/kashrut/kashrut/010SV.pdf

לשאלות ופרטים: הרב משה כ"ץ 052-5665260.

יאכלו ענוים וישבעו,
עמותת כשרות

אם גם אתה רוצה לפרסם בעמ' זה פנה אלינו בטל': 02-9974424/5/6

כזה ראה וקדש

על מצבתו של הרב שאול ישראלי זצ"ל חרוטות המילים "גאון בתורה ובמידות, איש אמת וענוה" מדבריו על פסח של אחד מגדולי הדור הקודם על התחדשות ועל הכלל

מכוח הקדושה כוח ההתחדשות

"החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם...! נתקשה מרע"ה עד שהראה לו הלבנה בחידושה וא"ל כזה ראה וקדש" (רש"י עה"פ, מכילתא בא א').

אומות העולם מונים
מתשרי, ישראל מונים מניסן.
מקובל בידינו ניסן כחודש
הגאולה – "בניסן נגאלו ובניסן
עתידים להגאלי" (ר"ה י"א א').

 הרב שאול ישראלי זצ"ל
לשעבר ראש ישיבת מרכז הרב

"שמור את חודש האביב". אם נתעמק בציון הייחוד של עם ישראל, נמצא שכוחו בהתחדשות שבו. שהירידות, אם אומנם קיימות, אף פעם אינן סופיות. מבחינה זאת הרי הקור והחורף אינם אלא הכנה לפריחה חדשה, ואין לראות בזה סוף פסוק.

מצרים היתה כור הברזל שמתוכו יצא עם חדש, גלות בבל הביאה להמתת יצרא דע"ז, ואלפיים שנות גלות אף הם לא כילונו, אלא הולידו בנו רצון חיים חדש, של היאחזות חדשה בארץ אבות.

מהיכן כוח ההתחדשות המתמיד הזה בקרבנו? מהו סוד קיומנו, ומה סוד נשקנו? הוא איננו בטנקים שלנו ובחיל האוויר שלנו. זה ישנו למכביר אצל אויבנו. נתקשה בזה מרע"ה ונענה – "ראה וקדש", מכוח הקדושה כוח ההתחדשות.

היכן המעיין ממנו שאבו אבותינו? – "אני חומה זו תורה, וישדי כמגדלות' אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות" (פסחים פ"ז א'). גם בהיותנו בגולה, גם בהיותנו בארצות נכר, גם כשנדמה שהננו נתונים בשעבוד – שמרנו על עצמאותנו ועל ייחודנו. שם, בבתי-הכנסיות,

כשהתכנסנו בבתי המבצר הרוחניים שלנו, חלמנו חלום שיבת ציון, חלום שיבת מלכות ישראל, שמרנו את חודש האביב, שמרנו יפה בזיכרוננו תקוות הגאולה. ידענו, כי גם אם ירחק היום, בוא יבוא. ואם יתמהמה, נחכה לו.

והנה מתחיל לבקוע שחר אורנו, ודווקא כשנדמה היה שהנה הקיץ הקץ, מתחילה פריחה חדשה, מתחיל אביב חדש.

אכן הסכנה טרם חלפה, וגם בעמדנו כיום בראשית צמיחת הגאולה שומה עלינו לשנן את צו התורה על החודש. "כזה ראה וקדש" – כשאתה רואה את ההתחדשות הזאת קרא עליה שם שמים, אל תראה זאת כתופעה מקרית – ראה וקדש!

עם אחד, מאוחד, יוצא דופן

שומעים אנו לעיתים: "מה העבודה הזאת לכם?". ייתכן, טוענים הללו, שהיה עניין בשמירת התורה שם, בגולה, כתריס בפני ההתבוללות. לא כן כאן, אין סכנה זאת נשקפת. מעתה מיהו יהודי, הרי זה כל מי שקורא עצמו יהודי. לא כן הדבר – גם אתם – "משכו וקחו לכם". מה יש בפסח, הרי כאן לפנינו שני עניינים גם יחד. מצד אחד – "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל", כל ישראל יוצאים בפסח אחד (קידושין מ"ב א'), כל קהל ישראל מאוחדים ומלוכדים. וכולם יחד יאמרו: "זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל" (שמות י"ב כ"ז).

הבה ונראה, הבה ונלמד את מאורעות הימים. ומה יכולים אנו ללמוד? שלא אחד בלבד עמד עלינו לבלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לבלותינו. לא רק בהיותנו על אדמת זרים, גם בשובנו לארצנו, לא נפסקת שנאת ישראל, היא גואה ועולה, היא מקבלת צורה חדשה, היא ניזונה בקטרוגים חדשים, היא מאשימה אותנו במיליטריזם, היא מאשימה אותנו בקפיטליזם, היא מאשימה אותנו בדיכוי זרים, היא מאשימה אותנו בשתלטנות, היא

סוד קיומנו איננו
בטנקים שלנו ובחיל
האוויר שלנו. זה ישנו
למכביר אצל אויבנו.
מכוח הקדושה כוח
ההתחדשות.

מדביקה לנו שמות גנאי וטופלת בנו אשמות שקר. ואולם צד שווה לכל אלה, שרואים אותנו כעם יוצא דופן. הם שונאים אותנו, וגם... מפחדים מאתנו – "שמעו עמים ירגזו, חיל אחז יושבי פלשת" (שמות ט"ו י"ד).

נכון כסאך מאז

מנהגו של הגר"מ חרל"פ זצ"ל בליל שביעי של פסח היה לשיר את שירת הים בקהל עם, בהתלהבות עצומה ובמנגינה מיוחדת. את המנהג הזה אימץ תלמידו מו"ר הגר"ש ישראלי זצ"ל והנהיגו תחילה בכפר הרא"ה ולאחר מכן בירושלים. משם פרץ המנהג והתקבל בקהילות רבות. לפני שירת הים נהג הרב ישראלי לשאת דברים על משמעותו של המעמד. להלן דברים שאמר בשנת תש"מ.

יציאת מצרים מתוכנו

"נכון כסאך מאז" – על-ידי ה"אז ישיר" נתכונן כביכול כיסאו של הקב"ה (שמו"ר כ"ג). לכאורה, עיקר המאורע הוא היציאה ממצרים. ובכלל, אין מובן מה היה הצורך בקריעת ים סוף, שבאה כאילו להחזיר את המצרים למחשבתם הקודמת בצורה מלאכותית – "ואמר פרעה לבני ישראל נבוכים הם בארץ... " (שמות י"ד ג').

נאמר שהיה קטרוג על ישראל במעמד ים סוף – "הללו... והללו" (שמו"ר כ"א). והרי כבר נאמר לפני כן בקרבן פסח "משכו וקחו" - משכו ידיכם מע"ז" (שמו"ר ט"ז), וכך עשו.

רואים אנו שיש שני שלבים בגאולה, ומוכרח לומר שהיו שני שלבים בשעבוד, ובעוד ששלב ראשון של גאולה משעבוד היה בעצם היציאה, עדיין היה הכרח לשלב שני – הוא קריעת ים סוף לשלב נוסף של שעבוד. יש יציאה ממצרים, ויש צורך של יציאת מצרים מתוכנו.

כי יש יהדות של יחיד, ויש יהדות של הכלל, של העם. יש קבלת עול מלכות שמים בתור יחיד, ועדיין יש צורך לקבלת עול מלכות שמים בתור רבים, בתור עם.

פסח מצרים הצטיין ב"שה לבית אבות, שה לבית" (שמות י"ב ג'). עדיין היה כל הסובב אותם לא יהודי, נכרי, מנוכר, מלא אלילים. והיה זה ניסיון לבנות עולם יהודי בתור איים בודדים, של משפחות יהודיות, מעין ד' אמות בתוך מעגל סגור, בתוך הבית פנימה. והיתה אשליה קיימת כי אכן ניתן לקיים יהדות מסוג זה – יהדות של משפחות, של רשות יחיד, של בתוך האוהל, בתוך הבתים. והיה נדמה גם שכך טוב להם, שאין צורך ברשות הרבים יהודית, שאין צורך במדינה יהודית, בעצמאות מדינית. כי טוב, ואפילו נוח, ואולי גם יותר נוח, לחיות כך בין הגויים. כי כל אותן בעיות שצצות ועולות מתוך ניסיון לבצר מעמד לעם בתור עם, עם חבל ארץ משלו, עם מדינה משלו, הוא שמעורר בעיות מיותרות. כי ניתן לחיות בין הגויים אם רק יורידו את השעבוד הממשי, את העבדות, כפי שהיה מיד אחרי שקיבלו המצרים את המכה הראשונה.

ערכו של הכלל כיסוד לגאולה

"וחמושים' - אחד מחמישים, אחד מחמש מאות, אחד מחמשת אלפים" (כגרתס הגר"א במכילתא בשלח). וכל כך למה? הווי אומר כי הרגישו עצמם שוב די נוח שם במצרים. "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים... פן ינחם העם בראותם מלחמה" (שמות י"ג י"ז), עיי' רש"י ש"מלחמה" הכוונה ל"יורד העמלקי והכנעני", הווי אומר מלחמת המעפילים, לאחר חטא המרגלים, כי הם עצמם בעצם גרמו לזה. ומכל מקום היה יכול להיות סלקא דעתא לחזור למצרים. והיה צורך ב"ויסב...".

ואותו עניין של "ויסב" היה גם ב"ישבו ויחנו לפני פי החירות" (שמות י"ד ב'), כדי להראות ולהוכיח כי האפשרות הזאת של חיים במצרים, לא רק שאינה מספקת למטרה העיקרית של "עם זו יצרתי ליי", אלא גם אינה מאפשרת חיים תקינים, שכל מה שנראה כיציב אינו אלא לפי שעה. "ויאסור את רכבו", מהיכן היה הרכב הזה? – הרי זה מאלה שנאמר בהם: "הירא

כי יש יהדות של יחיד,
יש יהדות של הכלל,
יש קבלת עול מלכות
שמים בתור יחיד ועול
מלכות שמים בתור
רבים, בתור עם.

את דבר ה' (תנחומא בשלח ח'). גם הטובים שבהם, המשובחים שבהם, לא נוח להם לראות את עם ישראל משוחרר.

ו"אז" – רק אז, כשגילו את מסירות הנפש, לא רק בתור יחידים, כי אם גם בתוך הכלל – "זה אומר אני יורד לים תחילה, וזה אומר אני יורד לים תחילה..." (סוטה ל"ו ב'), ייתכן שאנחנו נלך לאיבוד, אך להללו שיבואו אחרינו יהיה להם מעבר מרווח; אז גילו את היסוד של הכלל, ואז נתייצב כיסאו של הקב"ה, כביכול, בעולם.

אף אנו, העם היושב בציון כיום, חייבים לגלות מחדש את ערכו של הכלל כיסוד לגאולתנו המחודשת.

תשובה מאהבה

איך התייחס הרב צבי יהודה לחילונים? ☉ האם יש הבדל בין פרט לכלל? ☉ הרב שאר ישוב כהן על הלח"י, על סולם ועל "עשה" ☉

אין כפייה בכיפה

כיוון שאנו מדברים על מרן הרב צבי יהודה זצ"ל, מורנו ורבנו, אספר מעשה שהיה שיכול ללמד על אישיותו ועל גישתו לקירוב לבבות לקדושת הארץ, ולאורחא דמיהמנותא.

הרב שאר ישוב כהן

הרב הראשי וראב"ד חיפה

בתקופת המחתרות, היו חברי לחי"י שנתפסו עצורים בבית הסוהר המרכזי בירושלים. הם המתינו למשפטים באשמה של השתייכות ל"ארגון טרור", פשע שעונשו היה עלול להיות עונש מוות. אחד

מהם, אנשל שפילמן ז"ל, שהיה מראשי לחי"י, ברח מהכלא. לאחר הבריחה הובא להתחבא בבית אחותי הרבנית צפיה תחי' וגיסי מרן הגאון הרב שלמה גורן זצ"ל, ברח' עזה שבירושלים. התוכנית היתה שהבורח יוסתר בירושלים עד שישנה את פניו, ויצא לשפלה. כשהיה בבית הרב גורן, המשטרה הבריטית ניהלה אחריו מצוד באותה סביבה, ולכן הוחלט להעבירו לבית מרן הרב צבי יהודה. אני נבחרתי למשימה, ללוות אותו בדרכו מבית גיסי המנוח ברח' הרב הרצוג בקצה רחביה לביתו של מרן הרב צבי יהודה זצ"ל, דרך רחובותיה של העיר. היתה זאת משימה לא פשוטה ולא קלה, לעבור דרך רחובות העיר וסמטאותיה ממחבוא למחבוא. כשהגענו לבית הרב צבי יהודה, קיבל אותנו הרב בסבר פנים יפות והכניסנו מן הפרוזדור לביתו פנימה, וציווה עלינו לשבת כשהוא טורח אישית עמנו, כדי לקיים מצוות "הכנסת האורחים" שבאה לידו. לאחר שנכנסנו ביקש ממני אנשל ז"ל, שהיה גלוי ראש, שאביא לו כיפה. כאשר הרב צבי יהודה שמע זאת, קם מיד ואמר לו: אם בביתך אתה לא נוהג לחבוש כיפה, הרי שמכיוון שהוכרחת להגיע לבית של הרב ולהתחבא אצלי, תבטיח לי שלא תשנה ממנהגך, ותתנהג כאן, בדיוק, כמו בביתך הפרטי! נדהמנו, כי זה היה

לא רק עניין הכיפה, זאת כל ההתנהגות שהפתיעה אותנו מאוד גם מבחינה הלכתית וגם מבחינת הנימוס. הלוחם, אנשל, הרגיש מאוד לא נוח. "בכל זאת", אמר לי, "תסביר לרב שלא נוח לי בלי הכיפה". לבקשתו, העזתי פני ואמרתי לרצי"ה, שלדעתי צריך לתת לו כיפה, אפילו גדולה, כי אם ייכנס מישהו זר לבית ויראה שמסתובב בו מישהו בלי כיפה, הוא יחשוד מיד שמדובר באיש מחתרת, ועלול להסגיר אותו למשטרה הבריטית. הרב השתכנע מטיעון זה, ונתן לאנשל כיפה.

אכן, מסיפור זה אפשר ללמוד איך הרב חשב שצריך להתייחס לחילונים. כידוע, מרן הרצי"ה זצ"ל גם הצטרף ל"ליגה נגד כפייה דתית", ורק כאשר החלו להילחם נגד נישואים דתיים, פירש כי זאת "ליגה לכפייה אנטי-דתית" והיא כמו "התנהגות אנטי-דתית" שכמובן התנגד לה בתוקף.

אכן, ממקרה זה למדתי כיצד מקרבים אנשים, "לאורחא דמיהמנותא"! מאז אני יודע זאת, גם מניסיוני האישי: "כמים הפנים לפנים – כן לב האדם לאדם". אם יש אהבה אמיתית, הלב מרגיש. זה משפיע והוא מתקרב. האהבה מקרבת. חשוב מאד שחילוני ירגיש שלא מתנשאים מעליו. בהטפה יש התנשאות מסוימת, באהבה אין! אדם חילוני שמגיע לבית הכנסת, מצווה לקרב ולאהוב אותו. צריך לחשוב תמיד כי ייתכן שאותו חילוני עומד במדרגה יותר גבוהה מזו שלך, אולי הוא עושה או עשה מצוות, מדעת או אפילו שלא מדעת, והקב"ה מחשיב אותו במדרגה יותר גבוהה ממדרגת המקרב. אנחנו לא יודעים את מחשבותיו של הקב"ה ואת ערכו של הזולת, והלא כך כותב אור ישראל וקדושו מרן הרב זצ"ל "הצדיקים הטהורים אינם לוחמים בשנאה אלא מרבים אהבה, אינם לוחמים בחושך אלא מרבים אור".

גם נפלו מהסולם וגם ייענשו?

יש סיפור מעניין על הרבי מרן בעל ה"אמרי אמת" מגור זצ"ל, שהיה קשור מאוד למרן הרב זצ"ל, גם בעניין הגישה לכלל ישראל וגם בעניין העלייה של חסידי לארץ-

ישראל. אכן, מכל האדמו"רים, הוא היה זה שהשקיע הכי הרבה בארץ-ישראל. הסיפור ששמעתי בשמו היה על אבא לילד קטן ושובב, שבביתו היה סולם, ששלביו אינם חזקים והם נוטים להישבר. לכן כאשר הילד היה מתקרב לסולם, האב היה מרחיק אותו משם ומעניש אותו. והנה, קרה שהאב לא השגיח והילד עלה על הסולם, נפל ושבר את רגלו. שאל הרבי מגור זצ"ל האם עכשיו יקבל הילד עונש? והשיב: לא! האב או האם, באהבה יישאו אותו על כתפיהם, ויביאו אותו אל הרופא או לבית החולים.

כך צריך להיות יחסינו אל החילונים של ימינו. הם כבר עלו על הסולם ונפלו, כבר נגרם להם שבר גדול מבחינה רוחנית, ועכשיו צריך לקרב אותם בעבותות אהבה, ולא להעניש אותם. צריך לעשות הכל לקרב אותם, צריך להשתדל להחזיר אותם בתשובה. אגב, גם חסידי חב"ד הולכים בדרך הזו, האדמו"ר מלובביטש מרן רבי מנחם מנדל זיע"א לימד אותם, את השלוחים שלו, שאסור להזניח אף אדם מישראל, גם אם נפל. רבים מהם מצליחים בדרך הקירוב שלהם – כמה זה טוב!

צריך לעשות מאמצים להחזרה בתשובה, אלא שצריך לעשות זאת בחכמה. צריך לראות אם יש אוזן שומעת. אם מדברים זה אל זה באותה הלשון, אז יש סיכוי! אבל העיקר הוא להקרין חום ולתת הרגשה טובה. חז"ל מספרים לנו, שאברהם אבינו ע"ה נתן לעוברי הדרך ונוודי המדבר קודם כל אוכל ושתייה, ורק אחר-כך דיבר אתם על הודיה לקב"ה.

אני יודע מניסיוני, כרבה של חיפה, שבעיר ב"ה חלה מהפכה ממשית. בעבר היה פירוד גדול בעיר, "ולא קרב זה אל זה כל הלילה", ופתאום בא לעיר הרב והוא "אחד משלנו". הלכתי בדרך הזאת של תחושת שייכות ושותפות. הקמתי שיעורי תורה קבועים, באגודת העיתונאים ובמועצת הפועלים. הלכתי בדרכי נועם ובנתיבות שלום ועם זאת הקפדתי על קוצו של יו"ד בכל עניין הלכתי, ומעולם לא פסקתי הלכה שהיה לי בה ספק. בהלכות ציבור, זה הוא הכלל. אבל הדגשתי שתמיד צריך לזכור שכל היהודים הם בני אברהם יצחק ויעקב, הם בעלי מדרגה מסוימת, וצריך לקשור אותם אלינו "בעבותות אהבה". ביטוי זה כוונתו היא, שצריך לקשור אותם כך, שירגישו שאנחנו רוצים בטובתם ועוזרים להם.

לצערנו, כלפי אחינו התועים, שהם בבחינת "תינוקות שנשבו", הכפייה לא מועילה. אמנם, בעניין זה, יש להפריד בין הפרט לכלל. שכן ברשות הרבים נדרשת כפייה מסוימת. דהיינו, כשם שיש חוק שכופה התנהגויות שונות, כך חייב להיות חוק שכופה ברשות הרבים את מסורת ישראל. למשל, בעניין השבתת המסחר והתעשייה בשבת, צריך להסביר כי כשם שבימות החול יש שעות שבהן אסור לפתוח חנויות, בשבת חל איסור דומה, בגלל המסורת. ואולם הרוב רשאי לכפות רק אם לא מדובר בכפייה שיש בה עבירה על דברי תורה. אבל ברשות היחיד אי-אפשר לכפות ולהתערב – צריך להשפיע ולקרר.

לפני הכל צריך ליצור את התוכן החיובי, שמראה שאתה בא אל אחיך מתוך אהבה ורוצה לעזור לו

אני מאמין כי אפשר להשיג הרבה באמצעות שכנוע פנימי. כאשר מדברים אל יהודי כאל אח אהוב אשר רוצים בטובתו, הרצון הוא לרפא אותו ולא להעניש אותו. כי, כאמור, הוא כבר "נפל מהסולם". אל רוב בני דורנו קשה לבוא בטענות, למשל ניצולי השואה, שאיבדו את אמונתם והפסיקו לשמור מצוות. האם אפשר לבוא אליהם בטענות? ה"תינוקות שנשבו" בגלות ברית-המועצות – האם אפשר לדון אותם ברותחין? לא ולא! עברו עליהם כמה דורות ללא תורה וללא יהדות וללא חינוך לשמירת מצוות. עצם עלייתם לארץ-ישראל היא אחד מניסי דורנו הגדולים. עכשו שהם אתנו, אנו חייבים לפתוח בפניהם את השערים. צריך להכניסם אל הבית היהודי החם ולקררם בדרכי נועם ובנתיבות שלום, עד כמה שידנו מגעת!

אהבה עושה מצווה

כאשר באים לקרב, צריך לעשות זאת באהבה, בחכמה, וגם בלימוד וקירוב למצוות. בעיקר צריך לחבב עליהם את מצוות ה"עשה" של התורה ובדרך זאת גם למנעם מלעבור על מצוות "לא תעשה". למשל, צריך להראות להם ולספר להם כמה יפה השולחן של שבת שעליו דולקים הנרות של שבת, כמה נהדרות וחביבות מצוות המנוחה והקדושה. אנא, זכרו את השבת ואל תשכחו את חובת שמירתה! אנא, אל תפתחו רדיו וטלוויזיה בשבת, כי זה מכניס את החול אל הבית ביום קדוש! אל תטלפנו ואל תענו לטלפון ביום השבת – כי זה יגזול מכם את כל המנוחה והרגיעה, שאתם כל כך זקוקים לה!

בשלב שני, אפשר לנסות לקרב אותם גם לבית-הכנסת ולהשתייכות קהילתית. הקהילות מצדן צריכות להיות פתוחות לאנשים חילונים ולא לסגור בפניהם דלתות את בתי-הכנסת, כל עוד הם לא מחללים שבת בבית-הכנסת או עוברים על מצוות אחרות שם. לענ"ד צריך לאפשר גם לחילונים לעלות לתורה.

אומנם יש יוצאים מן הכלל שהם בגדר מסית ומדיח, שאצלם יש בעיה אם מותר להתייחס אליהם באהבה ולקרבתם לתורה, אבל הם המיעוט שבמיעוט. הרוב איננו כזה. רוב החילונים פשוט לא מבינים מדוע הם צריכים לוותר על תענוגות, ולכן הם מתרחקים מהיהדות. עם הרבה זוגות חילונים שאני מסדר להם חופה וקידושין אני מקיים שיחה אישית בביתי. אני מנסה להראות להם את היופי של היהדות – נרות שבת, קידוש, ישיבה לשולחן משותף יחד, לימוד דברי תורה המעשיר את האינטלקט והמחשבה, השירה, הסיפור ועוד. רק אז אני מסביר להם שלכל תמונה יפה יש מסגרת. כי לכל אלה מצוות העשה של שבת, אין עתיד בלי מסגרת, והמסגרת היא ל"ט מלאכות שבת. התוכן צריך למשוך את האדם לקיום השבת, וצריך להבין שהמסגרת היא הכרחית, כדי לשמור על התוכן! למדנו כי כל שישנו ב"זכור" – ישנו ב"שמור", אבל צריך לקרב דרך ה"זכור", לא דרך ה"שמור".

כשהייתי צעיר לימים, השתתפתי בירושלים במשמרות שבת, שעניינן היה לסגור חנויות בזמן ולהקפיד שלא יהיה חילול שבת. אבל התגובות של החילונים היו "רוגז". הם טענו שהם רוצים לחיות בלי כפייה. מתוך הניסיון למדתי, כי לפני הכל צריך ליצור את התוכן החיובי, שמראה שאתה בא אל אחיך מתוך אהבה ורוצה לעזור לו. צריך להתחיל קודם מעזרה פשוטה, בלי לבקש עשיית מצוות. רק אחרי שהזולת יראה שבאים לעזור ולהיטיב לו, ייווצר קשר, שייתן לנו את הפתח ליצירת הקשר הנפשי ולקירוב לעשיית המצוות. דבר זה צריך להיעשות בחכמה רבה, ונדרש לזה כשרון מיוחד, להתחבר ולהתקשר. מול "ההתנתקות" צריך לשים את "ההתחברות". מול השנאה את האהבה – אהבה רבה ורבנן אמרי "אהבת עולם"!

יהי רצון שתשרה שכינה במעשי ידינו ויהי נועם ה' עלינו – אמן כן יהי רצון!

שואלים ודורשים

לפני הפסח

מהו שיעור "כזית" במצה? ☉ האם יש צורך בהכשר לכלים חד-פעמיים ☉ הרב דוב ליאור על טומאה, על כופתאות ועל התעמלות ☉

יש בורא לעולם

כשחז"ל אמרו שגאולת מצרים תהיה טפלה לגאולה העתידה (ברכות יב:), האם הדבר כך בגלל שיהיו ניסים גדולים או בגלל המעלה שאליה אנחנו אמורים להגיע?

הרב דוב ליאור
ראש ישיבת ניר ורבה של קריית-ארבע

ודאי מצד המעלה. דבר זה מסביר את תגובת משה רבנו, שמיאן לשליחותו של הבורא, והדבר תמוה – לכאורה זה לא ראוי, הרי מדובר כאן על הצלת כלל ישראל, מדוע הוא "משחק"? ישנה שאלה

לשם מה היה צריך את גלות מצרים, והתשובה לכך היא שעניינה של גלות מצרים היה לזכך את הטוב ולהפריד את הסיגים שנוצרו מאז חטאו של אדם הראשון. משה רבנו ידע שזאת תכלית הגלות, אבל גם ידע שבאותו זמן הגאולה לא השלימה את פעולתה והזיכוכ לא שלם. לכן הוא חשב שעדיף שיישארו עוד זמן נוסף במצרים ואז הגלות תפעל את פעולתה בשלמות ותהיה גאולה שלמה. משה רבנו לא ידע שאם יישארו ישראל עוד לילה נוסף אחד בגלות זו – לא יהיה את מי לגאול, מכיוון שהעם נשתקע כבר במי"ט שערי טומאה. דומה הדבר לאדם פצוע שאם יגישו לו עזרה, יצילו את חייו, ואם לא – הוא ימות. הגלויות האחרות משלימות את מה שגלות מצרים לא הצליחה לזכך, עד שבגאולה העתידה תהיה הגאולה שלמה, כמו שכתוב "ימל ה' א-לוהיך את לבבך ולבב זרעך". והסביר שם הרמב"ן שמדובר בזה על הגאולה העתידה, שהרוע שיש בתוך האנשים ייעלם, הנשמה תשאף רק לטוב ויהיה עולם מתוקן, בכל המובנים. אם כן, יכול להיות ש"גאולת מצרים

טפלה" זה גם בניסים, אבל ודאי שזה עניין של המעלה שנגיע אליה באחרית הימים. יש גם לציין שהניסים אינם מטרה בפני עצמה אלא אמצעי להחדיר מסר חינוכי.

לאיזו גאולה אנו מצפים היום, במצבנו?

ב"דרך תבונות" כותב הרמח"ל שלפני שנגיע להארה השלמה, ישנו שלב שבו לא רק מאמינים בלב אלא שרואים היטב איך "ברוך דיין האמת". בשלב הזה יימסר שלטון ללא מצרים לרע, וזה לא משום שמגיע לנו עונש, אלא משום שהשעה צריכה לכך, כדי שנדע אח"כ להעריך את הטוב שהיה לנו. את השלב הזה אנחנו רואים היום לנגד עינינו, דבר שלא היה מאז קום המדינה. מדינת ישראל מפעילה את המנגנון הממשלתי נגד כל דבר שיש בו יהדות: נישואין, שמירת שבת, חיזוקה של תורה, חיילים דתיים בצבא – ואומרים בריש גלי שרוצים לטשטש את הזהות היהודית. מתוך כך אנחנו מובטחים מן התורה שישונו בתשובה.

בגאולה העתידה,
הרוע שיש בתוך
האנשים ייעלם,
הנשמה תשאף רק
לטוב ויהיה עולם
מתוק, בכל המובנים.

נקודת מפנה חשובה אני רואה במה שקראתי מטעם משרד החינוך. היה כתוב שם, שמחצית מן ההורים שולחים את ילדיהם לחינוך הדתי, ושם הילד לומד שיש בורא לעולם ויש דברים שצריכים שלא לעשות ויש דברים שצריכים לעשות, נגד עולם ההפקרות. תהליך זה נובע מכך שהורים אלה רואים את הנוער מידרדר לפשיעה מתוך הפקרות שבה הכול מותר. אולי יש פה נקודת מפנה.

האם יש בעיה לשתות ממי הכנרת בפסח?

אנשים מחמירים שלא לשתות ממי הכנרת בחג, מחשש שנפלה שם פיתה או נשפך בירה וכדו'. כבר אמר הריטב"א (במסכת ע"ז דף עג) שכל מה שאסרו חז"ל את החמץ במשהו זה דווקא בתלוש (כמו מים שנופלים לחבית או למיכל גדול) ולא במחובר, ובכנרת הירדן נכנס ויוצא, ולכן היא נחשבת מחוברת ולא גזרו בה שהחמץ לא יבטל. כמו כן ערוך השולחן כותב שכאשר כתבו "באר" דיברו על "בור" ולא דייקו בלשונם. על כל פנים, דיינו לסמוך על הריטב"א. ואין בעיה לשתות את מי הכנרת בפסח.

מהו שיעור כזית לעניין אכילת מצה?

אחד מתלמידי החכמים החשובים מבני-ברק, הרב חיים בייניש, פרסם בביטאון של קרלין מחקר של מידות בתורה, ושם הוא כותב שהזיתים שחז"ל דיברו עליהם אלו זיתים שגדלו בארץ. הזן הגדול שיש בארץ היום נקרא "מאנזולינו", אבל הוא לא זן מקומי אלא מחוץ-לארץ. הזנים המקוריים של הארץ הם: "סורי", "נאבני" ו"מליקי", שהם זיתים קטנים. גם אם ניקח את הזן הגדול ביותר מביניהם, עדיין הוא לא מגיע לשיעור של חצי ביצה. דרך אגב, לעני"ד הביצים היום יותר גדולות מהביצים בימיהם, כי חז"ל דיברו בתרנגולות מסוג "באלדי" שהתרנגולות מסתובבות חופשי, אבל היום הן מסוגרות בכלוב ואוכלות כבתי-מלון, ולכן הביצה יותר גדולה. הדבר מוכח, שהרי חז"ל אומרים שביצה של תרנגולת היא אוכל שיכול להיאכל בפעם אחת, ולא שמעתי שמישהו היום יכול לעשות דבר כזה. הרשב"א כותב מפורשות שבתוך ביצה יש ארבעה זיתים. הרמב"ם כותב שיש בה יותר משלושה. אומנם המחבר מביא בשם תוספות שזה חצי ביצה, אבל כנראה שלתוספות לא היו זיתים שם ולכן הם שיערו כפי ששיערו. בסופו של דבר, בכשליש מצת מכונה מרובעת ודאי שיש כזית, לאשכנזים ולספרדים, ואפילו יותר מכזית. לגבי אופן האכילה יש לאכול כרגיל ולא להגזים באכילה מהירה, וכך גם ראיתי את הרב צבי יהודה זצ"ל נוהג כשהייתי אצלו בליל הסדר.

כמו כן זכורני מן הסדר שהיה אצל הרצי"ה, שאכלו את האפיקומן עד חצות. דין זה נובע מכך שיש שיטות שמצוות אכילת מצה היא עד חצות, ואת האפיקומן צריך לאכול עם המצה. אם לא אכל עד חצות – לא יאכל כלל, אלא אם כן לא קיים כלל מצוות אכילת מצה שאז ודאי יקיים מצווה דאורייתא ולא יחמיר לבטלה בגלל שיטות מסוימות.

האם צריך הכשר על כלים חד-פעמיים?

כלים חד-פעמיים אינם אוכל ולא צריכים הכשר, כשם שמים לא צריכים הכשר. גם אם עירבו בהם כל מיני דברים – הם אינם ראויים לאכילה.

איך צריכים להכין את עצמנו לליל הסדר?

אדם צריך לבוא לליל הסדר לאחר שהכין את עצמו מבחינה רוחנית ובירר מהו עניין יציאת מצרים, ומה המסרים הרוחניים והערכיים שהוא צריך להפנים בתוכו – ולא שיבוא

לליל הסדר ויאכל את הכופתאות ויעבור הלאה. צריך לשים לב. אין לנו עוד חיבור מתקופת התנאים שכתבו עליו כל כך הרבה פירושים כמו ההגדה. אני חושב שכל בחור ישיבה צריך ללמוד מן ההגדה לפני החג ולהכין דברים מפירושי הראשונים או האחרונים כדי לומר בליל הסדר, על-מנת להסביר את עניינו, זכר למקדש. כשם שמטבילים דבר שטיבולו במשקה, כמו שהיו עושים בזמן המקדש. לא לכולם יש היכולת, ויש כאלה שלא מבינים או שלא למדו, אבל בן תורה ודאי שיכול.

יסודות האמונה מקופלים בהגדה של פסח, בהגדה אנו לומדים שכנגד ארבעה בנים דיברה תורה. שאלותיהם של הבנים אינן דווקא בליל הסדר, הם שואלים כל השנה אלא שחז"ל ידעו שבליל הסדר יש מצוות "והגדת לבנך" ואז יש עניין להשריש את יסודות האמונה, ולכן מסבירים לכל בן ובן בהתאם להבנתו. וכל המרבה – הרי זה משובח. שואלת הגמרא: "מהי דהוה – הוה?" כלומר מה אכפת לי מיציאת מצרים הרי זה כבר היה מזמן? אלא התשובה היא שאין כאן רק סיפור היסטורי של

יסודות האמונה
מקופלים בהגדה של
פסח, יש עניין
להשריש את יסודות
האמונה, ולכן
מסבירים לכל בן ובן
בהתאם להבנתו.

יציאה ממצרים, שהרי התורה אינה ספר היסטוריה אלא תורת חיים, ומתעסקים בעבר רק אם אפשר ללמוד ממנו על ההווה – הלימוד הוא הפנמת האמונה.

האם מותר לטייל בחול המועד?

גם בחור ישיבה זקוק לקצת התעמלות, הרי כל ספרי הרופאים אומרים שאדם שלא עובד עבודה פיזית – חשוב שיפעיל את השרירים על-מנת שזה ייתן לו את היכולת ללמוד יותר, ואם חלילה לא יפעיל את עצמו – הוא לא יוכל לתפקד. ההתרענונות וההתאווורות מחזקת את הלימוד, היא צורך הלימוד ואין בזה ביטול תורה, ואפשר לעשות את זה בחול המועד.

מה עניין האבלות בימי ספירת העומר?

אומנם תלמידי ר' עקיבא מתו בזמנו, ואולם האם לעולם יהיו חיים? אי"כ איזה עניין יש להתאבל עליהם היום? לעני"ד ההסבר הוא פשוט. הגמרא אומרת במסכת יבמות שכאשר מתו תלמידי ר' עקיבא היה העולם שומם מבחינה רוחנית, עד שבא ר' עקיבא לרבותינו שבדרום ושנה להם, לר' מאיר, לר' יהודה, לר' יוסי ולר' נחמיה. כלומר, אילו היו תלמידי ר' עקיבא ממשיכים בדרכם, יכול להיות שהרמה התורנית בימינו היתה כמו בזמן הראשונים. אם כן, האבלות שאנחנו אבלים אינה בעקבות העובדה שהם מתו אז, אלא בעקבות הירידה הרוחנית שהדבר גרם לזמנינו. כך גם על חורבן בית המקדש, שהרמב"ן קורא לו אבלות ישנה, האבלות היא על ההיעדר שלו היום.

זכירת מצרים

וקרבן פסח

מה מיוחד בלחם של ארץ-ישראל? כמה מצוות יש בסיפור יציאת מצרים? הרב זלמן מלמד על הקשר בין פסח לעזרא הסופר ולאיסלם

מצוות הזכירה ומצוות הסיפור

מצווה מן התורה לזכור יציאת מצרים בכל יום. וכך אומרת המשנה בברכות פ"א, המובאת בהגדה של פסח: "אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי

שתאמר יציאת מצרים בלילות עד

שדרשה בן זומא, שנאמר, "למען

תזכור את יום צאתך מארץ

מצרים כל ימי חיידך. ימי חיידך –

הימים, כל ימי חיידך – הלילות.

הרב זלמן ברוך מלמד

ראש ישיבת בית-אל ורב היישוב

וחכמים אומרים, ימי חיידך – העולם הזה, כל ימי חיידך – להביא לימות המשיח". ההלכה נפסקה שיש מצווה מן התורה לזכור יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה.

יש עוד מצווה לספר ביציאת מצרים בליל הסדר, בליל היום שבו יצאנו ממצרים, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים. יכול מראש חודש? תלמוד לומר ביום ההוא – אי ביום ההוא, יכול מבעוד יום? תלמוד לומר, בעבור זה. בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך".

נשאלת השאלה, מדוע התורה מצווה אותנו מצווה מיוחדת לספר ביציאת מצרים בליל פסח? הרי בלאו הכי מצווים אנו להזכיר יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה!

גם צריך להבין מדוע המצווה לזכור יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה עיקרה ביום, כנאמר "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך", ורק מדרשה אנו לומדים

לחייב גם בלילות, ולחכמים הדרשה לא נאמרה ללמד על הלילות אלא ללמד לימות המשיח, ומשמע מפסוק זה שעיקר הגאולה היתה ביום כשיצאו ממצרים. אם כן, צריך להבין למה מצוות "והגדת לבנך ביום ההוא", המיוחדת ליום היציאה, היא דווקא בלילה, "בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך".

רבנו יעקב מליסא, בפירושו "מעשה ניסים" על ההגדה, עונה על שאלות אלו תשובה נפלאה. הוא אומר: צריך להבין את משמעות המצווה לזכור יציאת מצרים בכל יום, הרי

עיקר מעלת יציאת מצרים היא בזה שביציאת מצרים ה' בחר בנו להיות לעמו, עובדה זו גורמת לכל הניסים והנפלאות שעשה ויעשה ה' עמנו

לכאורה יש בזכירה זו צמצום בחיוב התודה שאותה אנו חייבים לריבונו של עולם, שהרי הקב"ה עושה לנו ניסים בכל יום, הוא זן ומפרנס אותנו ומצילנו מיד אויבינו בכל דור ודור. מדוע הננו מזכירים רק את היציאה ממצרים ולא את כל הטובות שהוא מיטיב עמנו? אמנם זה הגיוני שביום שקרה הנס יש להודות על הנס שבאותו יום, וכן אנו עושים בפורים ובחנוכה. אבל בכל יום ויום להזכיר רק את יציאת מצרים מכל אלפי אלפים פעמים הטובות שעשה ועושה ה' עמנו, האם אין בזה מיעוט השבח ואולי אפילו גנאי, כביכול רק את זה עשה ה' לנו?

אלא שעיקר מעלת יציאת מצרים היא בזה שביציאת מצרים ה' בחר בנו להיות לעמו. העובדה הזו היא הגורמת לכל הניסים והנפלאות שעשה ויעשה ה' לנו מאז ועד סוף כל הדורות, וגם כאשר אנו לא ראויים לנס ה' עושה לנו ניסים למען שמו, שלא יתחלל שמו, שלא יאמרו הגויים "איה אלוהיהם".

גם המעלה הגדולה שהקב"ה לקח אותנו לו לעם עולה על כל הטובות שגמלנו ה'. על כן דווקא את יציאת מצרים צריך לזכור תמיד, והיציאה ממצרים היתה ביום. על כן עיקר המצווה לזכור בכל יום, כל ימי חיידך, ועניין הלילות נלמד מדרשה.

לעומת זה מצוות "והגדת לבנך ביום ההוא", בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, שהיא דווקא בלילה – מצווה זו היא לספר על הניסים שעשה ה' עמנו ביציאת מצרים, לא על עצם היציאה ממצרים, אלא על כל הניסים הנפלאות, וכיוון שמכת בכורות היתה

האחרונה והגדולה והיא היתה דווקא בלילה, על כן המצווה לספר בלילה המיוחד הזה דווקא.

מצוות זכירת יציאת מצרים בכל יום היא אפוא לזכור את העובדה שה' בחר בנו לו לעם. ודי בזכירה ולא צריך להאריך בזה. ומצוות סיפור יציאת מצרים בליל פסח לספר על הניסים, ובאריכות עד כמה שאפשר. ויהי רצון ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

קרבת פסח ואכילת מצה

אמרו חכמינו ז"ל, שבני ישראל נצטוו להקריב קרבן פסח ביציאת מצרים, כיוון שהעבודה זרה של מצרים היתה שה, לפיכך ציווה הקב"ה לקחת את העבודה זרה של מצרים ולבטל אותה ולפרוש ממנה, ובזכות זה יצאו ממצרים.

וכך נאמר במדרש רבה פרשת בא (פרשה טז סוף אות ב): "אמר לו הקב"ה למשה כל זמן שישאל עובדין לאלוהי מצרים לא יגאלו, לך ואמרת להם שיניחו מעשיהן הרעים, ולכפור בעבודה זרה. הה"ד 'משכו וקחו לכם' כלומר משכו ידכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן ושחטו אלוהיהם של מצרים ועשו הפסח שבכך הקב"ה פוסח עליכם".

והמדרש ממשיך: "משכו וקחו לכם" הה"ד 'יבושו כל עובדי פסל' בשעה שאמר הקב"ה למשה לשחוט הפסח אמר לו משה: ריבון העולם, הדבר הזה היאך אני יכול לעשות? אי אתה יודע שהצאן אלוהיהן של מצרים הן, שנאמר 'הן נזבח תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו?', אמר לו הקב"ה חייך שאין ישראל יוצאין מכאן עד שישחטו אלוהי העכו"ם לעיניהם, ואודיע להם שאין אלוהי העכו"ם כלום. וכן מצינו שעשה, שבאותו הלילה הכה בכורי מצרים ובו בלילה שחטו פסחיהם ואכלו והיו המצרים רואים בכוריהם הרוגים ואלוהיהם שחוטים ולא היו יכולים לעשות כלום, שנאמר 'ומצרים מקברין את אשר הכה ד' בהם כל בכור ובאלוהיהם עשה ד' שפטים' הוי 'יבושו כל עובדי פסל' וגו'".

וכך נאמר בטור או"ח, סימן תל: "שבת הגדול על שם הנס הגדול שלקחו את אלוהי מצרים וקשרו אותו, ומצרים לא יכלו לעשות להם דבר".

נמצא כי כל העניין של שחיטת קרבן הפסח היה במגמה של ביטול עבודה זרה, ביטול אחר ביטול. בתחילה לקיחת השה בעשירי לחודש וקשירתו לכרעי המיטה, שכאמור בטור

נמצא כי כל העניין של שחיטת קרבן הפסח היה במגמה של ביטול עבודה זרה. ישראל ביטלו ביטול גמור את העבודה זרה של מצרים

היה בזה ביטול עבודה זרה. לאחר מכן שחטו את השה – ביטול יותר גדול, והשחיטה היתה בין הערביים, שהיא שעת הדין, שנעשה דין בעבודה זרה, ואחר כך צלו את הקורבן על האש וביטלו את העבודה זרה עוד יותר, ולבסוף זרקו את העצמות ומצרים מקברים אותם. בזה הם ביטלו ביטול גמור את העבודה זרה של מצרים.

ובזוהר נאמר: בגאולה זו של מצרים נאמר "ושחטו אותי", וזה זיכרון לזמן שיבוא בגאולה האחרונה העליונה, שיביא הקב"ה ליצר הרע וישחט אותו, וזה מה שנאמר "מי זה בא מאדום...", וכתוב

"זבח לה' בבצרה", וכתוב "והיה ה' למלך על כל הארץ". כלומר, גם הזוהר אומר ששחיטת קורבן פסח היא ביטול עבודה זרה, וכנגד זה יבטל הקב"ה לעתיד את יצר הרע ויזבח אותו.

ביטול יצר הרע

בגאולה השנייה, בימי עזרא, היתה עליית מדרגה. ישראל ביטלו את יצר הרע של עבודה זרה. כלומר לא ביטלו רק את העבודה זרה שבפועל, כשם שהיה במצרים, אלא ביטלו את שורש העבודה זרה, היינו את יצר הרע שבלב. וכך מספרת הגמרא ביומא סט עמוד ב ובסנהדרין סד עמוד א (בתרגום לעברית): "ויזעקו בקול גדול אל ה' א-לוהיהם" מה אמרו? אוי אוי, זהו שהחריב את בית המקדש (הכוונה ליצר הרע), ושרף היכלו, והרג את כל הצדיקים, והגלה את ישראל מארצם, ועדיין מרקד בתוכנו? מה עשו? ישבו שלושה ימים ושלושה לילות בתענית ונמסר יצר הרע של עבודה זרה בידם ויצא כמין גור אריות של אש מבית קודשי הקודשים. אמר להם הנביא: זהו יצר הרע של עבודה זרה. תפסו אותו והכניסו אותו בצינור של עופרת ואטמו אותו, וביטלו את יצר הרע של עבודה זרה.

ואכן, עבודת האלילים הולכת ומתמעטת מאז בכל העולם. בפועל התרחש הדבר על-ידי המינוח, שהתפשטה בעולם והחלישה את העבודה הזרה המגושמת, אף-על-פי שגם בה יש עדיין צדדים של עבודה זרה, ואחר כך בא האיסלאם וביטל עוד יותר את העבודה זרה, אך כל זה בזכות עם ישראל ובהשפעתו.

וייתכן שזו הזכות שעומדת להם למוסלמים, שזכו לשלוט בארץ-ישראל בהיותה ריקנית בזמן הגלות. וכך אומר הזוהר, שזכותם היא המילה שהם מלים עצמם, אך מכיוון שהם אמנם מלים אך אינם פורעים, זכותם מוגבלת. וכמו שהמילה שלהם היא ריקנית, כך זכו בארץ-ישראל רק כל זמן שהיא עומדת ריקנית. ואפשר להבין זאת, שהמילה מבטאת את סילוק הערלה – את שלילת העבודה זרה וביטול יצר הרע, אבל אצלם אין הצד החיובי של גילוי האמונה האמיתית, שזהו עניין הפריעה.

הפיכת יצר הרע ליצר טוב

סדר הגאולה של עם ישראל לעתיד לבוא, עתיד לעלות מדרגה נוספת, לא רק ביטול

עבודה זרה בפועל כשם שהיה במצרים, ולא רק הריגת יצרא דעבודה זרה כשם שהיה בבית שני, אלא הפיכתו של אותו היצר הרע ליצר טוב. "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך" – בשני יצריך.

התיקון השלם לעתיד לבוא יכלול גם ביטול יצרא דעריות, שהוא השורש הפנימי ליצרא דעבודה זרה. כמו שאומרת הגמרא בשהדרין סג: "אמר ר' יהודה אמר רב, יודעים היו ישראל בעבודה זרה שאין בה ממש, ולא עבדו עבודה זרה אלא להתיר להם עריות בפרהסיא". ומפרש רש"י "שהיה יצרן תוקפן על עריות, אמרו נפרוק עול תורה מעלינו ואל יוכיחונו על העריות, אבל עבודה זרה לא תקפן יצרן". אחר

סדר הגאולה של עם ישראל לעתיד לבוא, עתיד לעלות מדרגה נוספת, הפיכתו של אותו היצר הרע ליצר טוב. "ואהבת את ה' אלוהיך בכל לבבך" – בשני יצריך

כך, כשנתקשרו בה מעצמן, התגבר עליהם גם יצרא דעבודה זרה.

ואכן הגמרא ביומא (סט, ב), בהמשך הגמרא שהבאנו לעיל, מספרת שמכיוון שראו שעלה בידם לבטל את יצר העבודה זרה, בטלו גם את יצרא דעריות, אך מכיוון שהפסיקו בעלי-חיים לפרות ולרבות, עד שלא מצאו אפילו ביצה, לא ביטלוהו אלא מיעטו את כוחו במקצת בלבד.

ואולם המגמה העתידית היא לא לבטל את יצר הרע, אלא להפוך אותו לטובה. ובאמת גם תוכן זה גנוז בקרבן פסח. שהרי הקב"ה לא אמר רק לשחוט את השה ולבטל אותו, אלא להקריב אותו קורבן לה', כלומר לקחת את מה שהיה עבודה זרה ולשעבד אותו לקב"ה. לא רק לבטל את יצר הרע, אלא להפוך אותו ולהשתמש בו לטובה.

הלחם של ארץ-
ישראל, למרות שיש
בו חמץ והוא תופת,
הוא מושלם, משום
שהחמץ שבו משמש
לקודש

כמו מצוות קרבן פסח כן מצוות אכילת מצה ואיסור חמץ. חז"ל כינו את יצר הרע "שאור שבעיסה". יצר הרע הוא אל נכר – שליטה זרה על האדם, ועל כן בצאת ישראל ממצרים, כאשר יצאו משעבוד לגאולה, כאשר יצאו מהשפעת העבודה זרה של מצרים לעבודת ה', נצטוו לא לאכול חמץ, שמבטא יצר הרע, אלא לאכול מצה שאין בה חמץ.

אולם על אף המעלה העליונה של המצה שאין בה חמץ, יש במצה בחינה של חוסר, ולכן היא נקראת "לחם עוני". גם בתורה נכתב "מצת" חסר וי"ו. ומבאר הזוהר, שישראל עדיין לא היו בשלמות, על כן אכלו לחם עוני. חוסר השלמות שלהם נבע מזה שהם מלו עצמם אך לא פרעו, כלומר המילה שלהם לא היתה בשלמות. ולמה לא פרעו? "כי בחיפזון יצאו ממצרים", שלא להתעכב שם יותר. ואחר כך, כשפרעו והשלימו את עצמם, זכו ללחם מן השמים, ואחר כך באו לארץ-ישראל שעליה נאמר "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם", כלומר הלחם של ארץ-ישראל אינו לחם עוני, אלא לחם מושלם. זוהי מעלתה של ארץ-ישראל, שיש בה מדרגה יותר עליונה מאכילת המן שהוא לחם מן השמים.

ונראה להסביר את דברי הזוהר על-פי הרעיון האמור בקרבן פסח. ביציאת מצרים עלו בני ישראל מדרגה אחת, והיא סילוק עבודה זרה, ועל כן נצטוו לא לאכול חמץ כי אם מצה. לאחר מכן התעלו עוד, וזכו ללחם מן השמים. זוהי מדרגה עליונה על-טבעית, אבל

הטבע נשאר נמוך – לא התעלה ולא התהפך לטובה. המעלה השלמה ביותר היא להפוך את הטבע לטובה, וזוהי מעלתה של ארץ-ישראל "ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם". הלחם של ארץ-ישראל הוא טבעי ובתוכו קדושה עליונה, וזוהי מדרגה שלמה יותר מאכילת המן.

הלחם של ארץ-ישראל, למרות שיש בו חמץ והוא תופח, הוא מושלם, משום שהחמץ שבו משמש לקודש. יצר הרע שבו הופך ליצר טוב. וזה פירוש הפסוק "ארץ... לא תחסר כל בה", אפילו הדברים הנמוכים כולם מתקדשים ומתעלים לקודש, ולא צריך לבטל שום כוח, אלא הכול משמשים בהרמוניה לעבודת ה'.

אם כן, מדוע אוכלים בארץ-ישראל מצה בפסח? זה זיכרון, המזכיר לנו את אותם הימים, שבהם התחלנו את השלב הראשון של ההתעלות משעבוד מצרים לעבודת ה'.

זועקים לגאולה

האם יש מבנה קבוע לגאולה? ☉ האם צריך הכשר לטישו לפסח? ☉ הרב אליקים לבנון בשו"ת על חירות, על ספירת העומר ועל טיולים ☉

חושך מעורר

גאולת מצרים החלה מ"ויזעקו ותעל שוועתם אל ה'". האם באמת כל גאולה חייבת להתחיל מן הנקודה הזאת של "ויזעקו"? האם כך זה מובנה?

 הרב אליקים לבנון
ראש ישיבת אלון-מורה ורב היישוב

ר' צדוק חוזר פעמים רבות על הזוהר: "לית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא" – אין אור אלא זה היוצא מתוך החושך. קשה לדעת אם זה הכרחי או לא הכרחי, אבל ברור שהחושך בא לומר לנו משהו, בא לצעוק משהו, בא לבטא, הוא בא לומר לנו: התעוררו וצאו מהתרדמה. מגלות מצרים למדנו שהחושך מביא להתעוררות.

נסיונות אלו בגלות באו אלינו על-ידי הגוים, אך בתקופה זו הנסיונות באים אלינו על-ידי יהודים, איך עלינו להתייחס לכך?

הרי לא התכוונו לסיטואציה כזאת, תמיד חונכנו וגודלנו על ברכי ההבנה שלא ירעו לנו. בשנים האחרונות ההתנכלות של האחים היתה הרבה מעבר למה שחשבנו. תמיד אפשר להשוות את זה לדברים שקרו בעבר, למשל בתקופת קום המדינה היתה התנכלות גדולה לעולים מן המגזר הדתי, בעיקר החרדי, ולילדי תימן. אבל בצורה שיטתית ממלכתית מסודרת, בתקופת הדמוקרטיה, זה לא היה. יש לדעת שלפום צערא – אגרא: לפי הצער הגדול שנגרם לנו, אנחנו יכולים לשער עד כמה השכר. השכר לא יבוא בתשלום, בתגמול, אלא ודאי יצא מזה דבר הרבה יותר גדול ממה ששיערנו. למשל, אם כל כך הרבה תקפו אותנו או גירשו אותנו בגלל הדמוקרטיה, נראה שהדמוקרטיה הזאת צריכה לשנות פנים, לשנות כיוון, אולי להתחלף במסגרת קצת שונה. ברור שהדברים לא יתחוללו בבת

אחת, אבל בהחלט יהיו שינויים. דמוקרטיה לפעמים צריכה להתגלות במלוא קלונה, כדי שאפשר יהיה לאט לאט להזיז את הציבוריות הישראלית לכיוון אחר, ולהבין שיש גם משטרים אחרים.

האם הרב רומז לכיוון של משיח?

המשיח זה בסוף. אומנם זאת מצווה מן התורה, וכפי שאומר הרמב"ם בהלכות מלכים ובמקומות אחרים, כל מי שאינו מאמין בו כופר בתורת משה. אך צריך לדעת שיש לנו עוד כמה שלבים לעבור בדרך למשיח, ולכן אני

מעדיף לדבר על שינוי בדמוקרטיה, או מיתון של הדמוקרטיה. דמוקרטיה זה בעצם שלטון העם ונבחריו. מיתון הדמוקרטיה משמעותו שגם העם ונבחריו יבינו שיש דברים שהם מעל לדמוקרטיה, והציבור הישראלי חייב לקבל אותם, בהיותו ציבור יהודי-ישראלי. יכול להיות שלאומות העולם הדמוקרטיה היא באמת פסגת החלומות, אבל בציבור היהודי-ישראלי יש ערכים שהם למעלה מהדמוקרטיה, והם בלתי שליטים על ידי

בציבור היהודי-
ישראלי יש ערכים
שהם למעלה
מהדמוקרטיה, והם
בלתי שליטים על ידי
הדמוקרטיה

הדמוקרטיה. מלבד זה, היוונים הקדמונים יצאו נגד הדמוקרטיה, בטענה שהיא לא צודקת. הם טענו שבדמוקרטיה כוח האצבע של מומחים בתחום מסוים שווה לכוחו של אדם פשוט שכלל אינו מבין באותו תחום. ברור שיש קבוצות אנשים ממגזרים שונים שדעתם ראויה להישמע מעל לדמוקרטיה, והדמוקרטיה חייבת להיוועץ עם האנשים האלה, כל אחד בתחומו. אם יש תחומים מדעיים שהדמוקרטיה צריכה להיוועץ בהם, תחומים רפואיים או תחומים ערכיים-רוחניים שבהם יש אנשים מומחים לערכים האלה, הדמוקרטיה חייבת להתייחס אליהם.

לעניין חג החירות, איך מתבטאת החירות היהודית בתרבות המערב ובדרישה לחופש הביטוי?

חירות איננה הפקרות, שבה כל אחד עושה מה שהוא רוצה. חירות היא השתחררות מתפיסות קודמות, ממחשבות שמשעבדות אותנו. החברה הישראלית מאוד משועבדת למחשבות זרות, לתרבויות זרות, לדברים זרים שנהפכים לערכים, גם צורת המשטר היא שיעבוד. לדוגמה, לפני זמן לא רב התארחנו אצל אישיות בכירה לכל הדעות, לא אישיות רבנית, וגם לא ממש פוליטית, ועלתה שאלה על גבולות הדמוקרטיה. שאל מי ששאל, מה

יקרה אם מדינת ישראל, כתוצאה מהרבה מצרכים שונים, תחליט שהשפה המדוברת תהפוך להיות השפה האנגלית, כדי לחזק את הקשר שלנו לעולם המערבי. אותה אישיות, שכפי שאמרתי היא איננה פוליטית וגם לא רבנית, פסקה חד-משמעית ואמרה: "אם כן, זו איננה המדינה שלי". מדינה שתחליט החלטה דמוקרטית כזאת, למרות שהיא התקבלה ברוב דמוקרטי – זו איננה המדינה שלי. אני, דרך אגב, מצדיק אותו, אבל אני סבור שיש עוד כמה דברים שאפשר לומר עליהם "זו איננה המדינה שלי".

גם מדינה שמצליחה לגרש יהודים מארץ-ישראל אבין את מי שיאמר שזו איננה המדינה שלי, ולכן צפה ועולה בחומרה רבה, לפחות אצל בני הנוער, כל שאלת ההתייחסות למדינת ישראל. אם זאת מדינה שמגרשת, אז אולי היא לא המדינה שלי.

חירות איננה הפקרות, וגם דמוקרטיה איננה חירות ואיננה הפקרות. דמוקרטיה חייבת להתחשב בצרכי עם ישראל, ומכאן נגיע בעצם לחירות האמיתית. חירות היא חופש מתלות, כמו שאמרתי, השתחררות מחשבתית, פרישת כנפיים מחשבתית. לא להיות שבוי בקונספציות אירופאיות-אמריקניות שמתאימות מאוד לאומות העולם, ולחלוטין אינן מתאימות לנו. זה מתקשר ליסוד החינוך – אדם מתחנך הוא אדם חופשי, ומה הקשר? חינוך הוא הוצאה מן הכוח אל הפועל של מה שטמון בקרבו של אדם. זה פירוש המלה חינוך. כמו חנוכת בית, חנוכת המזבח – אלו דברים שהיו בפוטנציאל, אנחנו מחנכים,

כלומר מוציאים אותם אל הפועל. החינוך הטוב בא כאשר אנחנו מוציאים מן הכוח אל הפועל מה שטמון בקרבו של אדם, בקרבו של נער, בקרבו של ילד. אם אנחנו משעבדים את האישיות של האדם, של הילד, של הנער, לתפיסות עולם זרות לרוחו – זה שיעבוד, זו לא חירות. כשחכמים אומרים "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה", הכוונה היא שהחירות האמיתית של אדם מישראל מתגלה דרך התורה. שוב, ההדגשה היא רק אדם מישראל.

נעשו ניסיונות לכפות תרבויות זרות על עם ישראל, והם גם הצליחו, כי קל מאוד לנסות לפתות את עם ישראל לאמיתות שהן מאוד מבריקות חיצונית, אבל אין בהן שום חיים בעבורנו. עם ישראל נתפתה לאמיתות האלה והוא סבור שהוא בן חורין. אך ההיפך הוא הנכון, הוא לא בן חורין, הוא משועבד ליצריו, למחשבותיו, לחברה שמבחוץ הכופה אותו, לדברים שאינם לפי טבעו, וכאן לפעמים אנו זקוקים לבום על-קולי כזה שיוציא אותנו משגרת החיים, מן השעבוד הגדול של החיים, ויביא אותנו להיות בני חורין.

זאת המשמעות של ליל-הסדר, להוציא אותנו מלהיות עבדים למצרים – במצרים – בחוץ לארץ – שזאת עבדות גדולה. אנחנו הופכים להיות בני חורין בפסח, קונים את החירות הזאת על-ידי היציאה מהמצרים, מהלחץ.

קצת הדרכות בעינייני כשרות

בעניין כשרות בפסח, אנשים מחמירים מאוד במוצרי חלב, ואין בזה צורך, כי בעיקר מה שצריך להקפיד זה לקנות את מוצרי החלב בערב פסח, ולדעת שאין בהם מרכיבי חמץ.

אם אדם יראה טישו כשר לפסח וטישו אחר לא כשר לפסח, בוודאי יקנה את הכשר, לכן ליצרנים מאוד כדאי לכתוב "כשר לפסח", אבל באמת לא צריך. כך גם באקונומיקה וכך בכלים חד-פעמיים. פעם היתה בעיה של מריחה של שומנים על תבניות של נייר כסף, אבל היום כמעט ואין בעיה כזאת, כי זה מייקר את הייצוא מאוד. זה בעצמו משמש אסמכתא גדולה כדי לסמוך שאין בעיות כשרות, מכיוון שאם הדבר לא משתלם ליצרנים, ברור שהם לא יעשו אותו ולכן אין לחשוש לזה.

איך ראוי לבן תורה לנהוג בנושא טיולים בחול המועד?

שאלה טובה, צריך לחלק את הזמן. השנה יש בסך הכל יומיים נטו של חול המועד מבוקר עד לילה. לכן רצוי שיום אחד יבחר לטיול, ויום אחר יבחר להקדיש לעלייה רוחנית, לעסוק בהלכות פסח.

בתוך הלכות פסח אנו מוצאים שתי תקנות. האחת, שואלים ודורשים בהלכות פסח שלושים יום לפני הפסח. אבל יש תקנה נוספת, משה תיקן שיהיו עוסקים בפסח בהלכות פסח, הלכות חג בחג, כלומר גם סוכות, גם שבועות – בתוך החג לעסוק בהלכות של החג עצמו. וזו ודאי מצווה כפולה. יש הרבה הלכות ללמוד, הלכות חול המועד, הלכות ספירת העומר. כמובן, דברים רוחניים, אמוניים לפסח, אימתי נלמד אותם אם לא בפסח עצמו? לכן יש לחלק את הזמן בין טיול ללימוד, כמו שהגמרא בביצה אומרת – חציו לה', חציו לכם.

ומכיוון שהזכרתי את ספירת העומר, אציין שזאת אחת המצוות הבודדות מן התורה לומר אמירה. לא בהרבה מצוות יש מצווה לומר אמירה מסוימת. יש מצוות "והגדת לבנך" בליל-הסדר ולמחרת כבר "וספרתם לכם ממחרת השבת". כמובן, הספירה הזאת היא ספירה שהולכת ומקרבת אותנו למתן תורה. עיקרה של הספירה הזאת הוא לקשר בין חג החירות לבין חג מתן תורה, שהוא בעצם אותה נקודה שהוזכרה קודם "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה". מי שחושב שדי בחירות הגופנית לבדה – ספירת העומר מצביעה לנו על החירות האמיתית הפנימית, ואחרי 50 יום אנחנו יוצאים לחירות השלמה, להשלמת הקו הברור הזה. ובעז"ה עם ישראל יזכה לצאת לחירות זו בקרוב.

מכות מצרים והחפץ

בעליה בארץ

במה נשתנתה מכת כינים משאר המכות ☉ כמה מצוות יש
בסיפור יציאת מצרים ☉ הרב יעקב יוסף בקובץ פירושים על
מכות מצרים ועל ההגדה ☉

כישוף לא שרוי

"ולא שת לבו גם לזאת", פירש רש"י: "למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של דם".
ולכאורה מדוע הזכיר עתה מופת המטה? ותירץ רבי יצחק מהאמבורג והב"ד בפרדסיי
ועוד, על-פי מה דאיתא בזוהר הקדוש (וארא כח),
שמה שבלע את מטותיהם היה לפלא בעיני פרעה
והחרטומים, כי אי-אפשר לעשות על-ידי כישוף
שדבר שאין בו רוח חיים יבלע דבר אחר, ואם כן
צריך לומר שמה שלא הודו במופת הזה כפי מה

הרב יעקב יוסף
ראש מוסדות "חזון יעקב"

שהודו בכינים ואמרו אצבע א-לוהים היא, כי לא האמינו שהמטה היה תחילתו של עץ
וסברו שלקח תנין ועשאו על-ידי כישוף למטה, והנה איתא בסנהדרין סז עמוד ב, שכל דבר
שמשנתנה על-ידי כישוף אזי כשמגיע למים חוזר לקדמותו, ולפי זה עתה כשלקח המטה ויד
את היאור בזה נתחזק המופת הראשון שמטהו בלע את מטותיהם, שהרי נבדק על-ידי מים
והוכח שאינו דבר שיש בו רוח חיים, ע"כ. וצריך לומר שמה שבכל זאת לא הודו לנס המטה
כמו בכינים, כי אין הכרח גמור שהוא אותו המקל, ודוק. עיי במש"כ במגדים חדשים בשבת
פא עמוד ב, מעניין של עשיית כישוף במים שאפשר לעשות, אבל לא להשרות את הכישוף
במים.

הכינים לא פסחו על ישראל

במכת כינים יש דבר חידוש. בפירוש המשניות להרמב"ם ז"ל על אבות פ"ה מ"ה, נאמר שמכת כינים היתה גם בישראל, רק לא הזיקה אותם. וכמו כן במגן אבות לרשב"ץ על אבות (פרק ה משנה ה), וזה לשונו: "כי בכל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצריים במצרים שהיו עשר, היה נס שניצולו ממנה ישראל, לפי שהיו מכות משולחות, ואין גם אחד ניצול מהם אלא דרך נס. ובכל מכה ומכה, פירש הכתוב שהיתה במצרים בלבד, אלא המכת הכנים שנאמר 'ותהי הכנס באדם ובבהמה' (שמות ח יג) ולא פירש במצרים, וקבלתם ז"ל היתה, שאף ממנה ניצולו ישראל. ואף אם היתה בהם לא נצטערו בה כלל. ויתקיים הכתוב, הכולל כל אדם, ויתקיים הקבלה, שאף בזו נעשה נס שלא נצטערו, וכן פירשו רז"ל. והנה בדם נאמר, 'ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאורי' (שמות ז כא), אבל ישראל שתו. ונאמר בצפרדעים, 'ובאו בביתך ובבית עבדיך ובעמך' (שם ז כח). ונאמר בערוב, 'והפליתי ביום ההוא' (שם ח יח). ונאמר בדבר, 'וממקנה בני ישראל לא מת אחד' (שם ט ו). ונאמר בשחין 'כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים' (שם ט יא). ונאמר, 'רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד' (שם ט כו). ונאמר בארבה, 'ויעל הארבה על כל ארץ מצרים' (שם י יד). ונאמר בחשך, 'ולכל בני ישראל היה אור במושבותם' (שם י כג). ובמכת בכורות, דבר מפורש הוא (שם יב כג)".

וכה"ג כתב במרכבת המשנה להמהר"ם אלשקר על אבות שם, וסיוע לזה יש מדברי רש"י בפרשת ויחי (פרק מז, כט): "אל נא תקברני במצרים – סופה להיות עפרה כנים (ומרחשין תחת גופי) ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחילות, ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה". ולכאורה היה לו להקבר בארץ גושן, ששם לא היו הכינים, ולהני"ל אתי שפיר. ובהכי פירש לי הרב הגאון ר' יהודה רבינוביץ שליט"א, שבוזה אתי שפיר מה שאומר הפסוק 'ויבא ערוב כינים בכל גבולם', שבכינים שבאו עם הערוב לא באו רק בגבולם של מצרים, מה שאין כן בכינים שהיו בפני עצמן. ויש להעיר על מה שכתוב בשו"ת הרדב"ז חלק ב (סימן תתיג): "ומה שכתב הראב"ע כי מכת הדם והצפרדעים והכנים היה למצרים ולישראל אסור להאמין דבר זה כ"ש שהכתובים מורים הפך ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור ויחפרו כל מצרים סביבות היאור משמע, אבל ישראל לא היו צריכים לזה כי היו שותים ממי היאור. ובצפרדעים כתיב ובכה ובעמך וגוי וסרו הצפרדעים ממך ומבתיך ומעבדיך ומעמך וגוי משמע שלא היו בישראל. וכן הכנים וילמד סתום מן

המפורש. ולא ידעתי אם המכה היתה גם לישראל מה ראייה יש בה לפרעה שישלח את ישראל מארצו ולא היה ראוי להטריח הקולמוס בכיוצא בזה אלא שלא ליתן פתחון פה לדוברים עתק על דרוז"ל". הרי שלא חילק בין מכת כינים לשאר המכות, ולהנ"ל ליתא, ובחידושי הגר"ח קנייבסקי על הגש"פ חידש שהטעם הוא משום שבכל המכות – מה שלא היו המכות בארץ גושן הראה את יש ה' שלא על-ידי כישוף הוא, אבל במכת כינים שהודו החרטומים שלא יכולים לעשות כישופים כי אין מעשה השד שולט על פחות מכשעורה, על כן לא היה צורך בנס שלא יהיה כינים בארץ גושן, ודפח"ח.

עלייה לארץ-ישראל היא חסד

על היציאה ממצרים אומר לנו הנביא ירמיהו (פרק ב פסוק ב): "הלוך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורידך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ

לא זרועה". וקשה, הלא היינו עבדים במצרים, וכמו שאומר בעל ההגדה ואותנו הוציא משם, אילו לא יצאו אבותינו ממצרים, היינו אנחנו ובנינו ובני בנינו עבדים משועבדים לפרעה במצרים, א"כ מהו שאומר הנביא שאנחנו כביכול עשינו חסד עם הקב"ה בזה שהלכנו בארץ לא זרועה? אלא כתבו המפרשים לבאר בזה, שאחר שטבעו המצריים בים טענו בני ישראל למשה: בואו נחזור למצרים, שהיא ארץ כבושה, ונחיה שם, ועל זה אמר להם הקב"ה שאינו רוצה אלא רק ארץ-ישראל, וזהו החסד ששמעו ישראל ללכת בארץ לא זרועה.

אמר להם הקב"ה שאינו רוצה אלא רק ארץ-ישראל, וזהו החסד ששמעו ישראל ללכת בארץ לא זרועה. ועל-פי זה יש לבאר גם מה שאמרו המתאוננים בפרשת בהעלותך (במדבר פרק יא פסוק ה): "זכרנו את הדגה אשר נאכל" – פירוש, שנאכל בעתיד, אם היינו חוזרים למצרים אחר שטבעו המצריים בים היינו אוכלים קישואים וכו'.

במזמור של פסח איתא: "וישגב אביון מעוני ושם כצאן משפחות", וביאר בלחם עוני לרבינו עמרם חיים, שהקשה הרב פרשת דרכים מהו שאיתא בגמרא בסוטה (יא עמוד ב), בשכר נשים צדקניות זכינו לביזת הים, דכתיב שם תשכבון בין שפתים, ועיי"ז כנפי יונה

נחפה בכסף, וקשה הלא הבטיח הקב"ה שיצאו ברכוש גדול, וישב הרב פרשת דרכים שרכוש היה מדין הענקה, ועבד היוצא בתוך זמנו אין לו הענקה, ומה שיצאו בני ישראל ממצרים נחשב ליציאה בזמנו, ולא תוך זמנו, היות שהיה ריבוי בעם ישראל כנודע, והוא בזכות נשים צדקניות, וכתב לבאר לחם עוני לרבנו חיים עמרם, שזהו מעתה הפירוש וישגב אביון מעוני, שהצילם מעניות, ואיך נתן להם הענקה? הלא היו בתוך זמנו, וע"ע "וישם כצאן משפחות", שהיה ריבוי בבני ישראל ובזכות זה נחשב לבזמנו.

במדרש רבה בפרשת ויקרא הבן יקיר לי אפרים, שהקב"ה טרח ובזבז על בני ישראל הוצאות. וע' בחזו"ע ח"ב בסופו לבארו משם מהר"י אלגאזי מדין אם נשבת ומעיד לא זה ידי מידה, לא נאמן הכהן, אבל אם הוציא עליה הוצאות נאמן, שאין אדם טורח בסעודה

**קודם לאכול מצה
שהוא זכר לחירות
ואחר החירות אפשר
לידע מה היה המרור,**

**כי מי שנולד עבד אינו
מרגיש חסרון ולא
יודע בכלל שהוא**

בעבדות

לחנם, וכן הכא הקב"ה העיד עלינו שאנו כשרים ב"ה בית יעקב מעם לועז, שהיו לועזים עליהם אם שלטו בהם כל שכן בנשותיהם, עד שהעיד ה' עליהם, והרי אין כהן נאמן כשרוצה לשאת אותה, ועל כן קאמר שהוציא עליהם הוצאות, ודפח"ח. וכ"כ בראש דוד פרשת יתרו (ע' רל), משם רבני האשכנזים.

חצי עבדים, חצי בני חורין

בהגדה אנו רואים את השאלות מה נשתנה וכו' ולכאורה מהם התשובות על זה. הנה כתב בפירוש יציאת מצרים להרה"ג ר' אליהו טופיק שליט"א לבאר, שבמצרים היו שם באותו לילה חצי הראשון בעבדות

וחצי השני היו בני חורין, ועל כן לרמז על זה עושים אנו הטבלה ב' פעמים והסיבה שהוא חירות, ודרך מכובדים ועשירים, ולאידך עושים גם מרור, וגם מצה בלבד, שהוא זכר לשעבוד.

שמעתי ממו"ר אבי שליט"א, מדוע מתחיל בעל ההגדה וכן אנו אוכלים קודם מצה ואחר כך מרור, הלא היה קודם מרור ואחר כך מצה, אלא על כרחך קודם לאכול מצה שהוא זכר לחירות, ואז אחר החירות אפשר לידע מה היה המרור, כי מי שנולד עבד אינו

מרגיש חסרון ולא יודע בכלל שהוא בעבדות כנודע. ומופיע בחזו"ע חלק ב' בחלק ההגדה בפסקה "מרור זה".

איתא בגמרא בסנהדרין דף סז עמוד ב: "ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע א-להים היא. אמר רבי אלעזר: מכאן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה". ויש להקשות, מדוע החרטומים לא יכלו במכת כינים להביא כינים אחרים, היות שאיתא במדרש שהקטנה שבביצים שלהם היתה כביצה של תרנגולת, וישב ר' חיים עמרם בלחם עוני על הגדה של פסח (במכת כינים), שהיות ולא היה בעולם כאלו, מהיכן יביאו, וע"ש. ודברי פי חכם חן, וא"ש מעתה המדרש (ויקרא רבה, וילנא, פרשה ב), שברא בריות מיוחדות בשביל המכות. וזה לשונו: "אמר ר' יצחק, והלא הדמים נטלן משפחות משפחות של כנים, משפחות משפחות של ערוב אין לו דמים הוי ביוקר ישראל עומדים לי".

ויהי רצון ש"כימי צאתך מארץ מצרים הראנו נפלאות" בעגלא ובזמן קריב, חג כשר ושמח.

שלמות הארץ היא

שלמות העם

האם תיתכן גלות נוספת? מה הסוד לקיומו של עם ישראל?
הרב בן-חמו על כיבוש, על דביקות ועל חלום

לא "עם כובש"

אירועי התקופה האחרונה וההתפוכות הפוליטיות שהתחוללו לאחרונה בארצנו מוכיחים לנו בעליל, שללא תורה ואמונה, ללא הכרה במעלתה הסגולית של ארץ-ישראל

הרב שלמה בן-חמו
רב העיר קריית-גת

שניתנה לנו כמתנה נצחית, מסוגלים גם אלה שטיפחו את בניינה והפריחו את שממותיה להרוס ולהחריב את כל מה שהם עשו במשך יובל שנים, ורק מי שספוג באמונת התורה וחזונה הא-לוהי

וגם חדור באמת הא-לוהית שהארץ שייכת אך ורק לעם קדוש, לעם עניו וישר, הרי הוא מוכן להילחם, להיאבק בעוז ובנחישות בעבור שלמותה וגאולתה של הארץ שמציאותה מלאה זוהר א-לוהי וגנוזה בה הנקודה הפנימית היהודית, ומבלעדיה אי-אפשר לנשמה היהודית להתגלות במלוא עוצמתה הדרה ופארה.

ארץ-ישראל היא "שער השמים", "פלטרינו של מלך", וקדושתה הנצחית אינה פוקעת על ידי חורבן ושממון כי היא קדושה עצמותית (ויקרא כו לא; מגילה כח, והרמב"ם הלי בית הבחירה פרק טו, הלי ו), והיא הנקודה הראשונה בבריאה שנסתוקקו אליה האבות גם בעת היותה מלאה גילולים (כפתור ופרח פרק י; ובית הלוי לגר"ש אלקבץ; ושו"ת חתם סופר חיר"ד רלד).

המאבק על שלמות ארצנו אינו מאבק על שטחים כתפיסת אלה המשקיפים על הארץ כאמצעי, אלא מאבק על ערך אלוקי גדול, על נחלת ה' החובקת זרועות עולם, עימות רוחני בין שתי ישויות, בין יצחק התמים לבין ישמעאל הפראי וחיבתה באה לידי ביטוי מוחשי וממשי במאבק על פינוי גוש קטיף, על עמונה ועל המאחזים בשטחי נחלתנו, וזה מאלץ אותנו לומר, שרק המאמינים בא-לוהים אמת, שארץ-ישראל היא "פלטרינו של מלך" ומקור העוצמה הרוחנית בעולם, הם המסוגלים למסור נפשם, גופם, רוחם וממונם על קדושת העם והארץ, כי האמונה הצרופה היא הכרה באמת המוחלטת והיא המחוללת בלב המאמין ובתודעתו את המוטיבציה להיאבק, לשמור על כל רגב אדמה שנחלת ה' ולהיות בטוח במאבקו הצודק כי האמת תנצח ותחולל סופה וסערה לעורר העם

**המאבק על שלמות
ארצנו אינו מאבק על
שטחים כתפיסת אלה
המשקיפים על הארץ
כאמצעי, אלא מאבק
על ערך אלוקי גדול**

לגאולתו, להכרת צדקתו, לאהבת מולדתו. כי עם ישראל אינו "עם כובש", עם מדכא אחרים חלילה, כי מגמת גאולתנו ושיבתנו לציון היא לגלות כבוד ה', לשבח, לפאר ולקלס לאדון העולם "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר" (ישעיה מ, ה), ודבר ה' זה, הבטיח לאבותינו ולנו את כל מרחבי ארץ-ישראל וציוונו בצו עליון להתנחל בכל שטחיה (במדבר לג נג-נד) ודבר זה יקום לעולם. לכן במערכה המופלאה של שנת תשכ"ז, הנחילנו כל מרחבי יש"ע, כדי ליישב במ בני ישראל המתקבצים מקצוות תבל כדי להביא ברכה לאנושות כולה "ונברכו בך כל משפחות האדמה" (בראשית יב, ג), והברכה בוא תבוא מתוך מציאות עם ישראל ריבוני וזקוף קומה שנחלתו, וחי בה חיים גדולים, חיי מוסר וצדק, כי תכונותיו הא-לוהיות הולמות לתכונות הארץ שהיא "ערגה א-לוהית" בעלת סגולות רוחניות מופלאות המסייעות ליושב בה להיות קשור באופן תמידי עם ריבון העולמים, להיות מוכתר במידת הענווה, בהכנעה לרצון העליון ולכן נקראת "ארץ כנען", המכניעה דעת יושביה ליוצרם (עיין תנחומא בא אות ה; וכוזרי ב, פרק יד), ועם ישראל מאופיין בענווה, באהבת שלום, בטיפוח אהבת הבריות ולא בהבלעתן ודיכויין ח"ו כי מגמת גאולתנו להביא פדות ורוממות רוחנית לעמי תבל וכפי שכתב רבנו הרמב"ם (סוף הלכות מלכים), והשלום הוא משאת נפשם של ישראל בניגוד לגויים הדוגלים ברוח ובמלחמה.

התנחלות העם בנחלתו הטבעית

עם ישראל, המחדש את תחייתו הלאומית, שואף להתנחל בכל מרחב ארצו וחולם על "שיבת ציון" גדולה ורחבה, שתכליתה תיקון העולם במלכות שד-י, בהפצת אידיאלים מוסריים, ערכים מקודשים בקרב תבל, כי עם ישראל הוא "שופרו" של הקב"ה בבריאה

בעת הגאולה
מתרבים חבלי משיח
שתכליתם לזכר
ולטהר רוח האומה
שנפגמה בגלות בכדי
להכשירה לתיקון
חטא המרגלים.

ועצם הווייתו לשורר "שירת אל" בקוסמוס, ומחובתו למלא את ייעודו הקדוש למרות הייסורים היותר גדולים וצמצום הדעה ועקירת האמת, כי אחד מחבלי משיח הוא "עקירת האמת" (סוטה מט, ב; וקול התור לגר"א), ולכן הוא נקרא "ישראל", כי יש בו תכונת "ישרות" ויש בנשמתו שירה ומנגינה א-לוהית.

חלום גדול זה הולך ומתגשם בתקופתנו למרות "ייסורי החנק" והחשבונות הקטנוניים שעושים בני הדור שפועלים על-פי אינטרסים קטנים, אבל עצת ה' היא תקום לעולם, והחלומות של הגאולה הבאה לידי

ביטוי בהתיישבות מאסיבית בכל חלקי הארץ יתקיימו בעזרת צורנו ויביאו ברכה והצלחה לעם ולעולם כולו, ומיש"ע בנויה ומשוכללת יצמחו כוחות מופלאים שיפיצו תורה, גבורה ועוז בכל אתר בנחלת קודשנו. "ארץ ישראל היא תבלו של עולם" כלומר ארץ-ישראל היא תבלין ובשמים לעולם כולו, ומאורה תואר האנושות (עיין תנא דבי אליהו רבה ב), ולימדונו חז"ל בגיטין (נו א): ארץ-ישראל, בזמן שיושבים עליה רווחא, ובזמן שאין יושבים עליה גמדא.

שנאת הגויים לישראל

אויבי ישראל צוררים את הופעת "אתחלתא דגאולה" בבחינת "אשר חרפו עקבות משיחך" (תהלים פט נב), כלומר אויבי ישראל שהם "שונאי ה'" ועויני אמונתנו ותורתנו יחרפו, יזלזלו, ישחיתו ויחבלו בתקומת העם ובתחייתו בחבל נחלתו, בהפרחת שממון הארץ ובבניינה החומרי, כי בניינה הוא התחלת הופעת "מלכות-ה'" עלי אדמות, כי קיבוץ גלויות "אחד מעיר ושניים ממשפחה" (ירמיה ג יד) הוא אחד מסממני הגאולה והוא דורש

מסירות נפש, התגברות על "ייסורי חנק" של הגויים ושל כוחות השמאל המחבלים בתחייתנו הלאומית ומסייעים לאויבינו בטענות מסולפות וחסרות שחר.

כידוע, נחלתנו נקנית בייסורים, ובעת הגאולה מתרבים חבלי משיח שתכליתם למרק, לזכך ולטהר רוח האומה שנפגמה בגלות בכדי להכשירה לתיקון חטא המרגלים ולהכשירה לגאולתה השלמה, כי רק היסורים מכשירים רוח האומה ומסלקים ממנו "זוהמת הנחש" המטשטשת את האמת והטוב.

עמידתנו האיתנה מול רשעת הגויים וטמטום החושים של התועים מבני עמנו, מגלה לאויבינו את תוקף חובתנו ודבקותנו ברחבי אדמת קודשנו וששום כוח פוליטי, כלכלי או צבאי לא יזיז אותנו מחמת לבנו האהובה כי ישראל וא"י קשורים זה בזה (במדבר כג, ה).

מאבקנו על נחלתנו הוא מאבק על האמת ועל חיזוקה בעולם, ולכן כל אחד הנאמן לתורתו חייב לדעת שעם ישראל נלחם על האמת, כי העולם כולו

מנסה להשכיח את האמת שעל-פיה ארץ-ישראל שייכת לעם קדוש ולא לישמעאל שנדחה מירושתה. וכתוב בספר קול התור "כי במידה שהעבודה הקדושה הזאת תגדל, תגבר הסיטרא אחרא בנשקו העיקרי שהוא עקירת האמת והבאה לידי חילול ה', ואנחנו נלחם על-ידי גאולת האמת וקידוש ה' (עיי"ש). אהבת גילוי אמת קדושה זו דורשת "הקרבה עצמית" גדולה למען קיום מצוות יישוב הארץ, הפרחתה ושכלולה וגם רותמת את "גיבורי האמת" לסלוד מהשקר הפלישתי ולפעול להצלת העם מפני הקמת מדינה חמאסית טרוריסטית בלבה של מחמד לבנו החשוקה לעליונים ולתחתונים, ולכן השקר הזה יתנפץ לרסיסים והעוז הא-לוהי יתגלה בבנים ללחום מלחמתה של תורה ושלמות "ארץ חמדה" שאינה ראוייה להינתן אלא לישראל (ילקו"ש חבקוק; ובמדבר כג) ושלמות האומה הישראלית לא תושג רק בארץ הנבחרת (אברבנאל לישעיה ה), ולכן המתנחלים הקדושים ואמיצי הרוח חדורי הכרה ברורה ויסודית זו ופועלים להגשמה בצדק ומשפט מתוך הקרבה עצמית ועקשנות חיובית הראויה לשבח ולהלל.

מתנחלי יש"ע והגולן,
מנחילים לעם את
ערכיו היסודיים
ונותנים לו כוח לשרוד
מול ייסורי החנק
וחבלי הגאולה

הוויתור על שלמות הארץ

ישנם השואלים למה מעדיפים את המאבק על שלמות הארץ מפני טיפוח אהבת אחים ושלוש פנימי, שהוא יסוד לקיומנו הלאומי? והתשובה היא: קיום האומה מבוסס על ערכי

יסוד מקודשים, "מצוות ישיבת הארץ שקולה כנגד כל המצוות" (ספרי עקב), ולכן הפגיעה בשלמות הארץ היא פגיעה בשלמות העם, בקדושתו ובדבקותו בנצח, ומשום כך יהודי המאמין בעומק לבו "שאין השכינה שורה אלא בתוך בני ישראל ובעודם בארץ" איננו יכול לחשוב על מסירת שטחי ארץ-ישראל לטומאה לרשות פראים וגנבים, שהרי זו פגיעה חמורה ברצון העליון שבחר בה להיות "ארמונו של הקב"ה" ולא ארמון של רוצחים וחבלנים בוזזי גוף

ובעת טרופה זו, שאין
לעם כוח נאמני הארץ
חשים שהקב"ה ישלם
את נדרו ויגאלנו
בקרוב

ונפש של יהודים קדושים וטהורים. סוד הצלחתנו ואחיזתנו בה תלוי באחדותנו הלאומית מול שנאת הגויים, ולכן עמידתנו והתעקשותנו הבלתי מתפשרת על זכותנו הא-לוהית וההיסטורית על נחלתנו תחליש ותקרין מסגולתה על חלושי האמונה ודלי המעש בבניין הארץ והתפתחותה ועם שאיבד חזונו ישוב לאיתנו, יתעצם באמונתו ויחזור לשפיותו ולהכרת מעמדו, צביונו והדר קיומו, ורק סגולת הארץ מזקיפה קומתו של העם להיות "עם אמיץ" חמוש אמונת אומן ומוכתר בדעת אמת וצדק, כדי להורות לכל המין האנושי לקרוא לכולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד (עיינין ספורנו לשמות יט ה).

חולשת העם בעת הזאת

לצערנו הרב, חלק גדול מעמנו איבד את חזונו הלאומי, את הכרתו ושייכותו הא-לוהית לארץ חמדה, והוא מוכן להיגרר אחרי השקר והתיעוב האלילי. חולשה זו אווזת את העם ומנהיגיו המגלים פיק ברכיים מול תביעות אויבינו עמוסי השקר והכזב, וטעוני שנאה תהומית לגזענו המקודש כי הסטרא אחרא מסנוורת, מצליחה לגנוב דעת הבריות ומפריחה סיסמאות שווא שהארץ גזולה בידי ישראל, ואליו תורתנו הקדושה הודיעה בפסקנות לישמעאל ועשו שארץ-ישראל היא "נחלת עולמים" לעם סגולה ואין לזרים בה שום אחיזה ותביעה (אור החיים ויקרא כו ה; ודברים ד כ) כי ירושת הארץ לא

באה מכוח צדקת ישראל ולא מכוח הבורא שהוא הנותן (אור החיים לבמדבר יג ב), וידיעה א-לוהית זו צריכים לשנן לעצמנו כי היא תנחה אותנו במהלך אחיזתנו ומאבקנו על שלמות ארצנו מול תביעות הגויים שהן רשעיות וזדוניות הנובעות משנאתם הנצחית לעם קדוש, מתכונת השקר הגנוזה בנשמתם. אוהבי הארץ ומתנחליה הולכים ומתעלים, מתעצמים בהכרתם הברורה שהגאולה מתקדמת בצעדי ענק, ושתקופתנו היא "תקופת בירור", ואמונת הגאולה הולכת ומתאחדת, וצו השעה הוא "והעיקר לא לפחד כלל" כי האמת אינה פחדנית ואינה חוזרת אחורנית ואינה נסוגה מול איומים והפחדות מצד "הפראות הישמעאלית" האוחזת ברצח, בחבלות וכו' ומתנחלי יש"ע והגולן מגלים גבורה עלילתית ומנחילים לעם את ערכיו היסודיים ונותנים לו כוח לשרוד מול ייסורי החנק וחבלי הגאולה כי הם קשים ומייאשים לחלושי הדעה והאמונה, אבל "גבורת המתנחלים" מגבירה בעם את העוז והאמונה בצדקת דרכו והשגחת הבורא המתמדת עליו והמצילו משונאיו ולכן אין להיבהל מאיומיהם וממזימותיהם.

זכותנו על ארץ-ישראל תלויה בקיום המצוות

חז"ל לימדונו שזכותנו על הארץ מבוססת על הקשר הא-לוהי המתמיד בין ישראל לאביהם שבשמים, על לימוד תורה ויישום מצוותיה בחיים הלאומיים, ולכן ניתנה לנו כמורשת רוחנית "ונתתי את ארץ כנען להיות לכם לא-לוהים" (ויקרא כה לח) ואמרו בתורת כהנים על זה "כל בן ישראל היושב בארץ-ישראל ומקבל עליו עול מלכות שמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא", "וכל הדר בארץ-ישראל דומה כמי שיש לו אלוהים" (כתובות קיט ע"ב ורמב"ם מלכים פ"ה, הל' יב), וכל סטייה ממטרה זו יוצרת פגם וחולשה בקשר ובנאמנות שלנו לקדושת הארץ "סגולת הארץ נפגמת כתוצאה מעזיבת משפטי ה'" (עיין שמו"ר ל, א) כי אחיזתנו האיתנה בה תלויה בשמירת חוקי התורה ומצוותיה ובלעדיהן הגויים מתגברים עלינו לנשלנו מחמדת לבנו, ולפיכך החזרת משפטי התורה לתוך חיינו הלאומיים היא "זרז" לגאולתנו השלמה והיא המאיצה את הקב"ה לקיים הבטחתו שהוא ישלם את הבעירה שהבעיר (בב"ק כו ב).

ובעת טרופה זו, שאין לעם כוח וסבל לשאת חבלי משיח וייסוריהם, נאמני הארץ חשים שהקב"ה ישלם את נדרו ויגאלנו בקרוב ויקבץ נדחינו מארבע כנפות הארץ כדי

לפתור את "הבעיה הדמוגרפית" המקוננת בלב הספקנים והמערערים על התרחבות הארץ (עיין אור החיים לויקרא כה כח).

קשר העם והארץ הוא הדדי, כמו שאין ארץ-ישראל מגלה סגולותיה אלא בהיות ישראל שוכן בה, כך אין ישראל מגלה סגולתו אלא בהיותו בארץ-ישראל "לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לא-לוהים" (ויקרא כה לח), והקמת "מדינת ישראל" מוכיחה שהתעצמות האומה מבחינה חמרית ורוחנית תלויה בהימצאותה בבקעת ה', ושכלול הגאולה וקירובה תלויים בהבלטת החיים (עיין כוזרי מאמר ב, מ).

ייסורי הגאולה ושיבת העם למהותו

כתב מרן הראי"ה קוק זצ"ל בספרו "אורות" (דף עז): "מאמין הוא העם כולו שאין הגלות עוד אחרי הגאולה ההולכת ומתחלת שלפנינו, ואמונתו העמוקה הזאת היא בעצמה רז קיומו היא", ואמונה עמוקה זו ספוגה בתודעת העם והיא דוחפת אותו להאמין שהגיעה

העת להיות מחזיר שכינתו לציון דרך ייסורים ומכאובים, אבל הוא לא נסוג לאחור אלא ממשיך לדחוף "עגלת המשיח", כי הגאולה האחרונה אין אחריה שעבוד וגלות אלא היא תשועה עולמית, כי הגאולה השלישית היא גאולתו של העולם כולו, גאולתו יתברך, גאולה שתשחרר האנושות מהמועקות הרוחניות (עיין פסיקתא רבתי פרק לו; תנחומא שופטים לו, ירושלמי שביעית פרק ו ה' א), ושום גורם בעולם אינו יכול למנוע תהליך זה מהתגשמותו ואפילו כשהוא מלווה בייסורים קשים ומכאיבים, בעקירת יישובים, בהגליית תושבים צדיקים

ממקומם, כי המצב המבולבל והמתוסכל חלוף יחלוף, והאומה תחזור לאיתנה הראשון כי "התעוררות חפצה של האומה בכללה לשוב אל ארצה אל מהותה... ואל תכונתה, באמת אור של תשובה יש בה... ואין כוח בשום עיכוב ומניעת השלמה לעכב את האור העליון מהופיע עלינו" (אורות התשובה פרק יז, ב).

עידוד כוחותיו של
ישראל היא חובת
כולנו – רבנים,
חכמים, מחנכים,
מדינאים, אנשי צבא,
אמנים ופשוטי עם –
לשקם הריסותינו.

47 שלמות הארץ היא שלמות העם

עידוד כוחותיו ומערכותיו הרוחניות והגשמיות של ישראל היא חובה עכשווית ומיידית, היא חובת כולנו – רבנים, חכמים, מחנכים, מדינאים, אנשי צבא, אמנים ופשוטי עם – לשקם הריסותינו, לגאול אדמת קודשנו ולרומם רוח האומה והשקפתה כדי להדריכה בנתיבי הישר, האמת, הטוב והצדק, בכדי להתמודד מול קליפת ישמעאל ועשו הזוממים עלינו לכלותנו, ויתקיים בנו "ונטעתם על אדמתכם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם..." (עמוס ט יד) וכן "וגיליתי להם עתרת שלום ואמת" (ירמיה לג, ו) וכן "וכרתי להם ברית שלום... והרביתי אותם ונתתי את מקדשי בתוכם לעולם", והשלום יבוא לא על-ידי ויתורים וחולשות אמוניות ופוליטיות אלא בהכרח האמת שארץ-ישראל היא נחלת עם קדוש וישראל הוא "עם נבחר".

חבלי משיח תלויים במעשינו, וחז"ל לימדונו שהתורה וגמילות חסד מגינים עלינו מפני חבלי משיח (סנהדרין צח ב) ומעשינו הטובים יכריעו את הופעת הגאולה לטובה, וכך עמנו מתנחם בייסורי הגאולה, והצרות המתחדשות יום יום הם סימני ישועה וגאולה כי אנו מובטחים להיגאל מתוך צוקה וצרה כיולדת הזועקת בחבליה (ישעיה כו יז, ורש"י שם) וכדברי הנביא ירמיה (ל ז-ח) "ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע" (ועיין בספר "אם הבנים שמחה" סוף פרק א) ולכן ייסורי ארץ-ישראל הם מתוקים ונסבלים כי מגמתם תיקון האומה והעולם כולו במלכות שדי.

ארץ-ישראל היא מתנה לישראל לעולמי עד (אור החיים הקדוש לדברים ד מ).

בברכת התורה, הגאולה ושלמות הארץ

ובהופעת נועם ה' על ציון, עמו ונחלתו

ע"ה הקטן שלמה בן-חמו

עבד לעם קודש בקריית-גת ת"ו

קריעת ים-סוף

ביום העצמות

- מהו היום שעל-פי תורת הסוד מקביל לשביעי של פסח?
- הרב שפירא על שלמות, על אמון ועל "אני ולא שרף"

תוך כדי הגדת שבחו של חג הפסח בליל-הסדר, יוצא לנו, בלא משים, לספר כביכול בגנותו.

הרב יהושע שפירא

ראש ישיבת רמת-גן

"אמר רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא: שנאמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, כל ימי חיך (דברים טז, ג). ימי חיך – הימים; כל ימי חיך – הלילות. וחכמים אומרים: ימי חיך – העולם הזה; כל ימי חיך – להביא לימות המשיח".

יש בפסוק ריבוי המתבטא במלה "כלי", שממנו אנו למדים על הוספה במצוות סיפור יציאת מצרים, אולם עיקרה של המחלוקת בין בן זומא לחכמים מלמד בדיוק את ההיפך.

וכך אומרת הגמרא: "אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח? והלא כבר נאמר: 'הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם!' אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכיות עיקר, ויציאת מצרים טפל לוי".

אם כן, למדנו שלפי בן זומא, שכמותו אנו נוהגים ואומרים יציאת מצרים בלילות (בפרשת "ויאמר"), לעתיד לבוא לא תיזכר כלל יציאת מצרים. ואף לפי חכמים, אף-על-פי שתיזכר, תהיה טפלה.

האם כוונת הזכרת מחלוקת זו למעט, חלילה, את דמותה של יציאת מצרים בעודנו מסובים לסדר?

ההיפך הוא הנכון! לדעת בן זומא כל כך שגבה מעלתה של הגאולה האחרונה, של השלמות המיועדת, לעתיד לבוא, עד שכל הדרך הארוכה שהביאה אליה תתמזג בקרבה ולא תעמוד כמציאות נפרדת. יציאת מצרים – שנותנת את הכוח לאומה הישראלית לעבור ולנצח את חולשות ההיסטוריה האנושית, ולתקן הכול לקראת הגאולה השלמה – תקבל לעתיד, בעצמה, ערך של שלמות, שכל כלי תפיסתנו וזיכרונו היום אינם יכולים להכיל. על-כן זיכרונו, כפי שהוא היום, את יציאת מצרים, יתבטל וייכנס כולו לערך של ימות המשיח.

המעלה הזו לא
תטשטש את יציאת
מצרים וגם בטרקלין
של העתיד יראה
הפרוזדור כאבן חן
ייחודית בתוך האור
הטרקליני

אומנם חכמים סוברים שכל המעלה הזו לא תטשטש את המצב ה"פרוזדורי" של יציאת מצרים, וגם בטרקלין של העתיד יראה הפרוזדור כאבן חן ייחודית בתוך האור הטרקליני. יציאת מצרים תיתן ממד עומק והכרת יתרון האור מן החושך והמצרים גם בשעה שאין עוד כל חושך ומיצר.

מתוך ביאור זה ניתן לדון במצבנו היום.

האם נתקיים כבר מאמר הנביא "חי ה' אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפּוֹן וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדְיָחִם שָׁמָּה וְהִשְׁבַּתִּים עַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָאֲבוֹתָם"? האם שיעבוד מלכויות נמשך כמקודם, או שכבר זכינו, גם אם מתוך חלישות וחסרונות, לעצמאות וחירות מהפריץ שייסרנו בארץ גלותנו?

ידוע הרמז שנשמך על חילוף האותיות אתב"ש (מופיע בשו"ע סי' תכ"ח, סעיף ג'), לפיו ליל-הסדר יחול באותו היום בשבוע שבו יחול תשעה באב, ב' פסח חל ביום שבו חל שבועות, ג' פסח ביום שבו חל ראש-השנה וכו'. לרמז זה היתה חסרה מקבילה ליום השביעי של פסח, עד שבא יום העצמאות והשלים את החסר. נראה לומר שכוחה של יציאת מצרים מגיע לשיאו בדורנו בכך שהוא נותן את הכוח לפרוץ את כל המצרים בגאולה שאנו כבר

בעיצומה. כשם שעל כל מכה שלקו במצרים לקו על הים מכות רבות, כך יום העצמאות שחל באותו יום בשבוע של קריעת ים-סוף, שביעי של פסח, מכפיל את כוח יציאת מצרים, ומביאו לנצח היסטוריה של אלפי שנים.

דווקא בימים של חולשה באמון בכוחה הפנימי של נשמת האומה, כשחולשות סובבות אותנו מבחוץ ומבפנים, עלינו להיזכר ביציאת מצרים ובכל התלונות והקשיים שעברו על ישראל אז. על המדרגה החיצונית הנמוכה – מייט שערי טומאה, והמדרגה הפנימית העליונה – חסד נעוריק, אהבת כלולותייך, לכתך אחריי במדבר.

וכאז כן היום, בדור שהוא טב מלגאו (מבפנים) וביש מלבר (מבחוץ) נזכה לצאת מן המצר, אלא שהפעם אנו בעיצומה של לידת הגאולה השלמה שאין עוד גלות אחריה.

נסיים בלימוד נפלא של ר' צדוק הכהן מלובלין על החיוב לראות עצמנו בכל דור ודור כאילו יצאנו ממצרים. ביציאת מצרים, אף-על-פי שהיינו שקועים בשעבוד גשמי שאי-אפשר לצאת ממנו (כפי שאמרו חז"ל שמעולם לא יצא עבד ממצרים), ובהתמוטטות רוחנית – ברגע אחד הקב"ה בעצמו, הוא ולא מלאך ולא שרף ולא השליח, בא וגאלנו. כן תהיה לנו במהרה בימינו אמון ואמן.

מעבדות לחירות

מדוע החל עם ישראל את דרכו כעם עבדים? מה ניתן ללמוד מיחסי דוד ושאול? הרב איתמר אורבך על שררה, על שבת ועל משפחה

עם של עבדי ה'

"הוציאנו מעבדות לחירות מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב ומשעבוד לגאולה". וגרסתו של הר"ף שם במשנה "הוציאנו מעבדות לחירות", ללא כל לשונות הגאולה הנוספים

במשנה שלפנינו. מפרשי האגדה חולקים בשלבים ובמדרגות הגאולה. יש סבורים שכל ציוני הדרך מיגון לשמחה ומאבל ליום טוב וכי הם מדרגות של היציאה מעבדות לחירות, ויש טוענים שהם

מדרגות מתפתחות, דהיינו מדרגה על מדרגה עד הגאולה השלמה. נראה שהר"ף סובר שהיציאה מעבדות לחירות כוללת בתוכה את תוכן הגאולה כולה. ומפשוטה של משנתנו עולה שהיציאה לחירות היא שלב בסיסי לכל ההתפתחויות העתידיות.

בין כך ובין כך, היציאה מעבדות לחירות מהווה בסיס ומטרה בחיי הרוח והחומר של האדם בכלל ושל ישראל בפרט.

אם החירות הפיזית היא תנאי כל כך יסודי, ועניין כל כך מהותי בחיי האדם והעם, מדוע סיבבה ההשגחה העליונה את יצירת עם ישראל כעם עבדים?

הרב קוק מסביר, שאבות האומה ואישיה הצטיינו בעצמאות יתירה וניכרת. כך כינו יושבי הארץ את אברהם "נשיא א-לוהים אתה בתוכנו". וכן יוסף בן יעקב התנשא מעומק העבדות להיות המנהיג – "ויוסף הוא השליט". תכונת החירות נחוצה ביחסים שבין אדם לחברו וחברתו, אולם העבדות הינה מעלה ביחסים שבין אדם לקונו, לכן נוסדה האומה הישראלית בעבדות, כדי לנכס לעצמה קניין של עבדות כלפי הקב"ה.

הרב איתמר אורבך
רב היישוב חשמונאים

הנחיצות בעבודות לה' מתבססת על עובדות רבות. משה רבנו, שעל-פי הרמב"ם לא קם ולא יקום כמותו, אפילו לא המשיח, מוגדר בתורה כ"עבד ה'". יהושע, תלמידו של משה, מוגדר בתחילת ספר יהושע כ"משרת משה" ובסופו כ"עבד ה'".

בתלמוד מסופר: "מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ר' יוחנן בן

**העבודות הינה מעלה
ביחסים שבין אדם
לקונו, לכן נוסדה
האומה הישראלית
בעבודות, כדי לנכס
לעצמה קניין של
עבודות כלפי הקב"ה**

זכאי וחלה בנו של ריב"ז. אמר לו ריב"ז: חנינא בני, בקש עליו רחמים ויחיה. הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה. אמר ר' יוחנן בן זכאי: אלמלי הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום לא היו משגיחין עליו. אמרה לו אשתו: וכי חנינא גדול ממך? אמר לה: לא. אלא, הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך". מסביר רש"י, עבד לפני המלך, בן בית נכנס ויוצא שלא ברשות. הרעיון של עבד לפני אדונו שיכול להיות מצוי עמו תמיד.

לעומת המעלה היתירה של עבודות לה', תורת

ישראל שוללת מכל וכל גילוי של שעבוד ועבודות לבשר ודם. בדיני ממונות שוללים חכמי ישראל שעבוד לבעל חוב, דהיינו אם יהודי חייב לחברו כסף, אין לו חובת עבודה כלפיו. להוציא מקרה נדיר של נמכר בגניבתו, שסופו שנעשה אדון לאדונו. וכדברי הירושלמי "הקונה עבד עברי קנה אדון לעצמו". יש תחום אחד שיש בו שעבוד עבודה: על-פי חלק מהראשונים, בעל שחייב בפרנסת אשתו, איננו חייב ממון בלבד, אלא יש לו חובה לעבוד כדי פרנסתה. דין זה הוא חלק מהיחסים ההדדיים שבין איש לאשתו: במסגרת חיי הנישואים, ההלכה מחייבת את האישה לעשות מלאכות מסוימות לבעלה ומחייבת את הבעל לעשות לאשתו.

השליט הוא עבד הציבור

אף משפט המלוכה התורני מייצר מצב שבו העם עבד למלך. אולם גם כאן אנו פוגשים ברעיון ההדדיות שבשעבודים. עצת הזקנים לרחבעם – "אם אתה תהיה עבד לעם הזה" – מגלה וחושפת את עומק רעיון השלטון בתפישה היהודית. "כסבורים אתם ששררה אני

נותן לכם, ואיננה אלא עבדות". השליט האמיתי, יותר מהיותו מלך לעבדים הוא משרת ועבד הציבור. תכלית השעבוד ההדדי של העם למלך והמלך לעם הינה שתהיה המדינה היהודית כיסא מלכותו של הקב"ה בעולם, כפי שאמר נעים זמירות ישראל דוד המלך "ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה".

נביאי האומה הישראלית וחכמיה התייחסו בכבוד למלכות ישראל, אף לזו של נוכרים, "שאם יזכה יבחיך". אולם הכבוד וההערכה בחשיבות ובנחיצות המלכות לא באו מעולם על חשבון הערכים המוחלטים של התורה.

התורה מבליטה שוב ושוב את האישיות שאיננה מתנוונת נוכח השררה, אלא ממשיכה לשמור על צלמה, גם כאשר התנאים כמעט בלתי אפשריים. כך פעלו המיילדות העבריות נגד פקודתו המפורשת של פרעה "אם בן הוא והמיתן אותו", "ותחיינה את הילדים ולא עשו כאשר אמר להם פרעה".

נביאי ישראל עמדו
מול מלכים, מהם
רשעים. הם לא חיפשו
מה אומר העם ולא
נכנעו לפעולות של
רשע ועוול ולא
הגדירום כמגמה
א-לוהית פנימית

ביתר שאת פועלת בת פרעה, שיאה לה שמה, בתיה. אמירתה ברורה וצלולה. נוכח שפחותיה היא אומרת "מילדי העברים הוא זה". היא הצילה את משה הקטן ובכך ריסקה ביד גאה את הפקודה המרושעת. היא לא גמגמה בחדרי חדרים, היא לא התפלפלה בפלפולי סרק, אלא היא עשתה מעשה קבל עם ועולם.

נביאי ישראל וחכמיו עמדו מול מלכים, מהם רשעים, הוכיחום ותבעו מהם ללכת בדרך האמת. הם לא חיפשו מה אומר העם ולא נכנעו לפעולות של רשע ועוול ולא הגדירום כמגמה א-לוהית פנימית. פעולות המחאה והעמידה הברורה של גדולי האומה הישראלית היו על-פי רוב תוך כדי סיכון עצמי.

אליהו היה נרדף על ידי שלטון איזבל. הרבה מנביאי האמת חוסלו באותה התקופה, כך גם סיכנו עצמם מכיהו בן ימלה, ירמיה ועוד ועוד.

גם לאחר שניטלה הנבואה ממנהיגי העם הם לא נכנעו לרוחות רעות, אלא לחמו בעוז של תורה במנהיגים גדולים שסרחו. כך נהגו בינאי המלך וכך בהורדוס. התוצאות המרות ידועות.

דוד מלך ישראל חי וקיים. לאחר שנמשח למלך על-ידי שמואל, לא נקט דוד בפעולות לקדם את ההחלטה הא-לוהית, שהוא נבחר למלך. יתירה מזאת, דוד המלך יוצא להגן על מלכות ישראל המונהגת על-ידי שאול. הוא מכה את גוליית הפלשתי, שעיקר מגמתו היתה

**הקמת מדינת ישראל
היתה ולעולם תהיה
אחד הניסים הגדולים,
אחרי הבירור הזה יש
להבחין בין ממשלה
של רשעים, ומעשי
רשעה, לבין המדינה**

לחסל את מלכות שאול. דוד איננו מחכה לקריסת מלכות שאול, אלא מחרף נפשו לקיים את מלכות ישראל, שכן שאול עד סוף ימיו היה משיח ה' לשיטתו של דוד. דוד דן למוות את מי ששלח ידו במשיח ה'. אולם דוד ולוחמיו אינם יוצאים למלחמה האחרונה של שאול. יש שסבורים שנענש על כך במעשה צקלג, ויש שאומרים שהקב"ה הסיח דעתו במעשה צקלג, כדי שלא ייצא למחמה עם שאול. אחרי מות שאול, אבנר שר צבאו של שאול מקים את איש בושת למלך על ישראל. מלכות זאת נתמכת על-ידי רוב העם.

בשלב זה דוד מיישם את הרצון הא-לוהי ונאבק באיש בשת, באבנר ובשאר העם. מטרתו של דוד ברורה, בשלב הזה דוד מוביל את העם למילוי הפקודה הא-לוהית שהציבה אותו כמלך ישראל. התנהלותו של דוד ביחס למלכות שאול מדריכה אותנו כיצד לעמוד נוכח אתגרים מורכבים של נאמנות למדינה מחד גיסא, ומאידך גיסא שמירה מוחלטת על ערכי הנצח של עם ישראל.

בית המשפט העליון נגד החירות

הקמת מדינת ישראל, כמו קיומה, היתה ולעולם תהיה אחד הניסים הגדולים, אם לא הגדול שבהם, בתולדות עם ישראל. אין שום כוח בעולם שישנה את העובדה המוחלטת הזאת. אחרי הבירור הזה יש להבחין בין ממשלה של רשעים, ומעשי רשעה, לבין המדינה. אנחנו עבדים לריבונו של עולם ולכנסת ישראל ולכלל ישראל, אולם הכול מתוך שלמות התורה. "עבדי הם" ולא עבדים לעבדים, כמו אבנר ועמשא שסירבו לפקודת שאול להרוג

את אחימלך הכהן, נאמר כן לדברי הרב ולא מוחלט לדברי התלמיד בבואו לסתור ולקבור דברי א-לוהים חיים. קבל עם ועדה נחזור ונכריז: עבדי ה' אנו, וכל נשמתנו תהלל י-ה בעובדינו את ה' ואת ישראל עמו.

עם ישראל תרם תרומה אדירה להיסטוריה האנושית. בחומר וברוח, הלך ישראל לפני המשפחה האנושית והעניק לה ערכי נצח. הבולטת ביותר מכל היא החירות.

יציאת מצרים היתה ותהיה אביבו של העולם. שני ביטויי נצח לחירות הכללית והפרטית, המשפחה והשבת, הואדרו בתורת ישראל כביטויי חירות במימדי האדם והזמן. חשיבות המשפחה ושלמותה היו למקור מקרין עוצמה לאדם מישראל ולכל בן אנוש. המשפחה הגנה על הקטין הרך כמו על הזקן הנזקק. התא היסודי והבריאה היה מנוף לנערה כמו לנער, לגילוי ולחישוף אישיותם וערכם. כמו באדם כך במימד הזמן. אימפריות ומעצמות קרסו, מלכים עלו וירדו, אולם בעם ישראל תחושת החופש מעולם לא אבדה. היתה לו ליהודי בקצה השבוע, גם כאשר הלך בגיא, נקודת אור ושמה שבת, "שבת וינפש". כך שחררה המסורת היהודית את האישה ואת האיש מכבלים של עושק ושעבוד.

במדינת ישראל קם בית המשפט העליון ומאיים חדשות לבקרים במגוון של פסיקה נאורה, לעשוק ולחמוס את שני האוצרות האלה, את השבת ואת חיי המשפחה, כמקורות לחירות. ההיסטוריה והקדמה האנושית לא ישכחו לעד את מעללי בית המשפט העליון, אשר עשה ועושה לפרק את המשפחה ואת יציבותה, והופך יותר יהודים לעבדים נטולי חירות החייבים לעבוד שבעה ימים בשבוע במסווה של חוקי חופש העיסוק. אין זה פלא שאותה

ההיסטוריה לא תשכח לעד את מעללי בית המשפט העליון, אשר עשה ועושה לפרק את המשפחה והופך יותר יהודים לעבדים נטולי חירות

רשעה ממש היתה לראש חץ מוביל בהקמת מדינת הטרור החמאסית, הקוראת להשמדת העם היהודי ומדינתו. שוב ושוב אישרו הרשעים, הקוראים לעצמם נאורים, שחרור רוצחי יהודים. שלב אחרי שלב טיפחו את ארגוני הטרור ודכאו את השאיפות הלאומיות של עם ישראל בארצו. הגיע העת להסיר מעלינו עול חמאסי זה של שפלי פריצי האדם ותרבותו,

המתעמרים, קורעים וגוזרים את חיי ישראל ותרבותו, ולהקים מערכת משפט המבוססת על ערכי הצדק, החירות והאמת הישראלית. מערכת משפט זו תהיה לראש פינה בבניית החירות האמיתית הקשורה לחלוטין במחויבות למלכו של עולם.

עולם הגאולה

כבר כאן

במקביל לעולם שבו אנו חיים קיים עולם נוסף ☉ כיצד נחשוף אותו? ☉ הרב שלמה לוי על נשמה, על גוף ועל גאולה ☉

הציפייה מנחמת

הנביא ישעיה בפרק מ"א אומר לנו דברי עידוד וחיזוק מול המקטרגים והבזים לנו: "אל תירא כי עמך אני אל תשתע כי אני א-להיך אימצתיך אף עזרתיך אף תמכתיך בימין

צדקי. הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך יהיו כאין ויאבדו אנשי ריבך. תבקשם ולא תמצאם אנשי מצותך יהיו כאין וכאפס אנשי מלחמתך".

ראש כולל הלכה בישיבת הר-עציון

הזוהר הקדוש בפרשת כי-תישא מרחיב בהסבר הפסוק האמצעי: "פתח ר' יוסי ואמר

(ישעיה מא) הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך וגו', זמין קודשא בריך הוא למעבד לישראל כל אינון טבאן דקאמר על ידי נביאי קשוט וישראל סבלו עליהון כמה בישין בגלותהון, ואלמלא כל אינון טבאן דקא מחכאן וחמאן כתיבין באורייתא לא הוו יכלין למיקם ולמסבל גלותא, אבל אזלין לבי מדרשות פתחין ספרין וחמאן כל אינון טבאן דקא מחכין וחמאן כתיבין באורייתא דאבטח לון קודשא בריך הוא עלייהו ומתנחמין בגלותהון".

אומר הזוהר: הקב"ה עתיד לקיים את כל הבטחותיו בידי הנביאים. לולא הבטחות אלו ישראל לא היו מחזיקים מעמד בזמן הגלות. כאשר באות צרות לעם ישראל הם נכנסים לבתי המדרש, פותחים את הספרים, לומדים על הטוב הצפוי והמובטח ומתנחמים.

נמצאנו למדים שהגאולה מנחמת ומחזקת את ישראל בשעת צרה, מודגש שללא הבטחות אלו לא יכלו להתקיים בגלות.

ברור שתהליך הגאולה משמעותו יציאה מהגלות והפסקת הצרות, אולם כאן לא עוסקים בגאולה עצמה, הגאולה עדיין לא הגיעה. הציפייה לגאולה היא המנחמת ונותנת את הכוח להתמודד עם הצרות.

כאשר באות צרות
לעם ישראל הם
נכנסים לבתי
המדרש, פותחים את
הספרים, לומדים על
הטוב הצפוי והמובטח
ומתנחמים

כיצד אנו יכולים במצבים קשים, כאשר נדמה שהבניין שבנינו קורס, להתנחם ולהתחזק על-ידי גאולה עתידית שאיננו יודעים את זמנה?

כותב הרמח"ל בדרך ה' חלק א' פרק ד':
"בבחינת האדם עצמו הנה כבר זכרנו איך הוא מורכב שניתנו בו שני הופכים והינו הנשמה והגוף... והמקום אשר הוא בתוכו גם הוא חומרי וחשוך וכל הנמצאים שבו חומריים... ואולם מעומק עצת חכמתו יתברך שמו היה לסדר הדברים באופן שאף בהיות האדם שקוע בחומר בהכרח יוכל... להשיג את השלמות וההתעלות אל הזוך ואל המעלה..."

למדנו מדברי הרמח"ל שבבריאה יש הפכים, יש נשמה וגוף, יש טמא וטהור, יש רע וטוב, יש שקר ואמת. אדם חי בעולם הזה, שהוא במציאות הטבעית שלו חומרי וחשוך, ואפילו במצב זה – ואולי דווקא בגלל מצב זה – הוא יכול להשיג את השלמות, את התורה.

עלמא דשקרא מול עולם של גאולה

קיימים שני עולמות, העולם החומרי והחשוך, עלמא דשקרא, והעולם הרוחני, עולם של אמת, עולם של גאולה. האדם מורכב מחומר ורוח, אבל השאלה היא היכן יניח צדיק ראשו? להיכן מגמתו? היכן הוא באמת נמצא? האם כולו שקוע בבעיות העולם הזה, בצרות, בפוגרומים, מתייאש ונשבר, או שנפשו ורוחו בעולם רוחני, נקי, אמיתי, עולם של קדושה, עולם של גאולה?

עולם הגאולה אינו דבר עתידי, הוא קיים כל הזמן, השאלה היא רק מתי הוא יתגלה באופן שלם, מתי הרשעה כולה, שהיא כעשן המסתיר את האמת, תכלה. האדם הנכנס לבית המדרש ולומד את הבטחות הנביאים חי כבר עתה את העולם של הגאולה,

התייחסותו הנפשית אינה רק לבעיות השעה אלא גם לחיי הנצח, כדברי הזוהר "אזלין לבי מדרשות", דהיינו נכנסים לעולם אחר.

מלמד אותנו הזוהר הקדוש – עם ישראל החזיק מעמד מול כל הצוררים בזכות היותו מושרש ומחובר לעולם של גאולה. הצרות עברו לידנו, קרוב מאוד אלינו, אולם בשום אופן אינן יכולות לפגוע במקור הכוח הרוחני שלנו. המשחית הצליח לפגוע בענפים, אולם לא בשורש הנמצא גבוה, מעל למקום שבו המשחית יכול לגעת. מאותו שורש תמיד ינקנו את הכוחות כדי להתחדש, לבנות על גבי החורבות בניין חדש וקומה נוספת.

נמצאנו למדים שאדם חי בשני מישורים, המישור הרוחני, התורני, שאינו תלוי באירועים הזמניים החולפים, והמישור המעשי, שבו הקב"ה מנהיג עתה את עולמו.

איננו נדרשים ואיננו רשאים להתנתק מהמציאות ולשקוע בעולם אחר, להיפך, העולם

הזה הוא המקום שבו עלינו לפעול ואותו עלינו לתקן.

כאן אנו חיים, כאן אנו מקיימים מצוות וכאן אנו נאבקים על קדושת הארץ ועל קידוש שמו יתברך.

אולם בד בבד בתוכנו ובנפשנו אנו צריכים לינוק

מעולם הגאולה את השלווה, את הביטחון ואת

השמחה, בחינת סולם מוצב ארצה וראשו מגיע

השמימה. היכולת שלנו להתמודד עם האתגר הגדול

שהמציאות מציבה בפנינו, לראות את הבעיות

בפרופורציה הנכונה שלהן ולא להשתעבד להן, הוא

עולם הגאולה אינו

דבר עתידי, הוא קיים

כל הזמן, השאלה היא

רק מתי הוא יתגלה

באופן שלם

דווקא מתוך חיבור מתמיד לעולם הגאולה שהמציאות שלו עדיין לא ניכרת בעולם באופן מלא.

עלינו לנהל את המאבק במסירות נפש ובעקשנות, לא מתוך ייאוש ולא מתוך שנאה

אישית, אלא מתוך הבנה שלא עליך המלאכה לגמור ואין אתה רשאי להיבטל ממנה, אנו

נעשה כל שבידנו, והקב"ה יעשה את הטוב.

ויה"ר שנוכה במהרה לקיום ההבטחה "הן יבושו ויכלמו כל הנחרים בך יהיו כאין

ויאבדו אנשי ריבך".

עלו ההר ובנו הבית

על איזה בית צריך להאבק? האם ניתן להקריב קרבן פסח בימינו? הרב יהודה קרויזר על מחנות, על חששות ועל שינוי

נאבקים על בתים ומפקירים את הבית

כשעלו שבי ציון לארץ-ישראל לאחר הצהרת כורש, הם התרשלו בבניין בית המקדש, ועל שאלת חגי הנביא, מדוע הם לא בונים, הם השיבו: "לא עת בא עת בית ה' להבנות" (א),

ג). על טענה זו מוכיח אותם חגי:

"העת לכם אתם לשבת בבתיכם

ספונים והבית הזה חרב" (א, ד).

תוכחתו של חגי מקבלת בימים

אלה משמעות מיוחדת. בימים

הרב יהודה קרויזר
ראש ישיבת "הרעיון היהודי" ורב היישוב מצפה יריחו

שבהם אנו נאבקים על קיומו של הבית הפרטי שלנו, אנחנו מפקירים את ביתו של הקב"ה בטענות שווא. לכן אלינו מופנית קריאתו של חגי: "עלו ההר והבאתם עץ ובנו הבית" (א, ח), ובמיוחד לקראת חג הפסח הבעל"ט, שלפי דעתם של הפוסקים אין שום מניעה הלכתית לעלייה להר-הבית, לחידוש עבודת קורבנות הציבור בכלל וקורבן פסח בפרט.

במאמר שלפנינו נעסוק בעיקרי הדברים הנוגעים בעניין זה.

בתוך הר-הבית אנו מבחינים בשני סוגי קדושה: מקום המקדש קדוש בקדושת מחנה שכינה, ויתר ההר קדוש בקדושת מחנה לויה. טומאת מת אינה מונעת כניסה למחנה לויה, דהיינו להר-הבית, אלא מונעת כניסה למחנה שכינה, דהיינו למקום המקדש.

נשאלת השאלה, האם אנו יודעים להבחין בין מקום המקדש, ששם אסורים אנו להיכנס, לבין שאר השטח? התשובה לכך מצויה בדברי חז"ל, שמסרו לנו את המידות המדויקות של המקדש והן נפסקו להלכה ברמב"ם בהלכות בית הבחירה. מידות אלה מקבלות את הזיהוי שלהן בשטח, ונקודת הציון היא אבן השתייה הנמצאת בכיפת הסלע.

וכך כתב הרדב"ז בתשובה המתייחסת לכניסה להר-הבית בזמן הזה: "זוה כי הדבר ברור שתחת הכיפה שם אבן השתיה בלי ספק הנקרא אצלם אלסכרא" (שו"ת הרדב"ז תרצא).

הדבר ברור שתחת
הכיפה שם אבן
השתיה בלי ספק
הנקרא אצלם
אלסכרא

לגבי משמעותה של עדותו של הרדב"ז בעניין זה כתב הרב זלמן קורן בספרו "חצרות בית ה'": "אחרי הכרעתו של הרדב"ז לא ערער שום פוסק על קביעה זו והיא היתה אבן יסוד לכל הבאים אחריו... כולם הניחו דבר זה כמושכל פשוט שאין צורך לדון כל באמיתותו".

מחישובים שנעשו על-פי הנתונים הללו מתברר שלרוב שטח ההר מותרים אנו להכנס בזמן הזה, לאחר טבילה מטומאת קרי.

אור בהיר בהסתר פנים

המתנגדים לעלייה להר-הבית רגילים להסתמך על תשובתו של מרן הרב זצ"ל ב"משפט כהן" (צו) שכביכול אסר את הכניסה להר. ואולם הדבר אינו כך. נכדו של הרב זצ"ל, הרב אליהו שלמה רענן זצ"ל הי"ד, פרסם קריאה, וכך כתב: מצטרף אני בזה לקריאת הרבנים הממליצים לעלות להר הבית במקומות המותרים, כי זה דבר ברור ללא צל של ספק כי הסבא רבנו הראי"ה קוק ובנו הרצי"ה קוק לא אסרו לעלות במקומות המותרים, ובוודאי מצווה גדולה לרשת את המקום המקודש מידי זרים, ואך ורק באופן המותר. הנני חותם: נכד מרן הרב זצ"ל אליהו שלמה רענן קוק (ספר הזכרון לרב שלמה רענן הי"ד "נשמה של שבת").

ושם מסופר עליו: "ר' שלמה למד את הספר 'משפט כהן' עם הרב צבי יהודה זצ"ל, בספר יש תשובה ארוכה בעניין הר הבית, ובה נאמר בין בשאר שאסור לעלות להר הבית. ר' שלמה הבין מהרב צבי יהודה שהיום המצב השתנה, ועל כן נהג לעלות מדי פעם למקומות מסוימים להר הבית".

חשש נוסף המונע מלעלות להר-הבית הוא שמא יביא הדבר לחילול הקודש על-ידי אנשים שלא ייזהרו בטהרה ובהליכה בגבולות המותרים.

לגבי חשש זה כתב הרב חיים דוד הלוי זצ"ל בשו"ת "עשה לך רב" (ח"א סימן טו):
 "לעני"ד אין כדאי בחששות אלה לאסור על עצמנו הכניסה להר הבית, כי אלה שאינם חוששים לקדושת המקום הלא גם עתה נכנסים הם לפני לפני, ומי הוא המפסיד מגזרה זאת? רק יראי השם שליבם יוצא לעמוד במקום הקרוב ככל האפשר לאותה נקודת אור מופלאה שבה נגלתה בעבר שכינת ה' באור בהיר, ושרויה גם בהווה, אם כי בהסתר פנים. וחזקה על אילו הרוצים לשפוך שיחם ושיגם לפני בוראם במקום קדוש זה, שיזהרו לבל יכשלו באיסור כל שהוא. זאת ועוד, ידוע הוא שאין אנו רשאים לגזור גזירות מדעתנו לאסור את המותר".

בניית מזבח איננה צריכה בית בנוי

כיום בעלייה להר אנחנו מביאים לידי ביטוי את בעלותנו על המקום, בניגוד למדיניות הממשלה שמטרתה להסגיר את ההר לידי אויבינו. ובי"ה מתרבים מיום ליום העולים בקדושה ובטהרה, ובין העולים רבנים חשובים ותלמידי חכמים.

בעלייה להר אנחנו

מביאים לידי ביטוי את

בעלותנו על המקום

ורצוננו לחדש בימים

אלה את עבודת

הקורבנות בכלל ואת

קורבן פסח בפרט

אבל אנחנו לא מסתפקים רק בעלייה להר, אלא רצוננו לחדש בימים אלה את עבודת הקורבנות בכלל ואת קורבן פסח בפרט. בניית המזבח היא המעשה הראשון שמוטל עלינו לעשות כדי להביא לחידוש עבודת הקורבנות. את המזבח אפשר לבנות גם כשעדיין בית המקדש לא בנוי, כפי שפסק הרמב"ם: מקריבים הקורבנות כולם אף על פי שאין שם בית בנוי (בה"ב פ"ב ה"ד).

גם בתחילת בית שני בנו מזבח והקריבו עליו קורבנות ללא בית מקדש. תקופה זו נמשכה 22 שנה, עד שנגמר בניין בית המקדש.

במשך הדורות פעלו גדולי ישראל לחידוש עבודת הקורבנות. בעל "כפתור ופרח" מביא בספרו: "רבינו יחיאל מפריס זצ"ל אמר לבא לירושלים והוא בשנת שבע עשרה לאלף השישי ושיקריב קורבנות בזמן הזה".

החתם סופר ענה בתשובה לרבי עקיבא איגר, שביקש ממנו לבדוק את האפשרות לקבל רשות משליטי ירושלים להקריב קורבנות: "ומה שביקש מורי חותני לבקש משרי ירושלים ליתן רשות להקריב, הוא (השולטן) קפדן גדול כי אמר לבל יקרב שם מי שאינו מאמונת ישמעאל כי שם נבנה בית העבודה שלהם".

גם בפרטים המעשיים הקשורים בבניית המזבח והקרבת הקורבנות דנו הפוסקים, ומדבריהם עולה שאין שום מניעה הלכתית ומעשית לבנות את המזבח גם כשאנו טמאים, כפי שפסק הרמב"ם: "בשעה שנכנסים הבנאים לבנות ולתקן מצוה בטהורים, לא מצאו טהורים – יכנסו טמאים" (בה"ב פ"ז הכ"ב).

וכן להקריב את כל קורבנות הציבור ואת קורבן פסח על-ידי כוהנים המוחזקים ככוהנים ובטומאה הדחוייה בציבור.

לכן נתחזק כולנו באמונה ובטחון בה', וללא מורא ופחד נתחיל בימים אלה בהכנות מעשיות לחידוש עבודת הקרבנות. ובזכות הכנות אלו נזכה שמהר הבית תצא בשורת הגאולה לארץ-ישראל וליושביה.

גואל נגלה ונכסה ונגלה

ונכסה ונגלה

בין תופעת גאולה לתודעת גאולה

בגאולה, הקצוות ברורים והתווך עמום עלינו לברר את עידן הביניים הרב נריה גוטל על כיסוי, על שיבוש ועל מהות

מטוטלת הגאולה

יש התוהים ונבוכים: ממה נפשך? אם בעידן גאולה אנחנו נמצאים, כיצד זה לא הכול מודעים לכך? ואם איננו חווים עידן של גאולה, למה יש הטועים וטוענים כך?

הרב נריה גוטל
ראש מכללת "אורות"

הנה, לא פחות משחשבה תופעת הגאולה, חשבה תודעת הגאולה, מה גם שלעתים התופעה והתודעה אינן חופפות. צא ולמד: לגאולה יש שני קצוות ברורים, אך תְּנוּךְ עמום. מחד, מן המפורסמות, שכבר באותו יום שבו החריב

נבוכדנצר את בית המקדש, כבר אז נולד המשיח (אגדת בראשית, סח ועוד) ולידה זו כה חדרה לתוככי המציאות הארצית, הממשית, עד שהשפיעה אפילו על בעלי-חיים (ירושלמי ברכות פ"ב ה"ד; מדרש איכה רבה א, נא; מדרש איכה זוטא, נו"ב). לאמור, גם כאשר להבות בוקעות מן המקדש הנשרף ומלחכות אותו, גם אז יש נימה של בשורה, של "שחוק" רבי עקיבא המנחם-מתנחם לנוכח שועל הפוסע על רגבי אדמת קודשי קודשים (איכה רבה ה, יח; מכות כד ע"א-ע"ב). זאת ועוד, אמונים אנחנו על מדרשם של חז"ל (בראשית רבה פה, א) הגורס כי כשם שבשעתו "שבטים היו עסוקין במכירתו של יוסף, ויוסף היה עסוק בשקו ובתעניתו, ראובן היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויעקב היה עסוק בשקו ובתעניתו, ויהודה היה עסוק ליקח לו אשה, והקב"ה היה עוסק בורא אורו של מלך המשיח", כך גם לעתיד: "בטרם תחיל ילדה – קודם שלא נולד משעבד הראשון נולד גואל האחרון". ואולם,

האם לכך ייקרא "גאולה"?!! ומאידך: ביאת משיח, קיבוץ נדחי ישראל, "כל יושביה עליה", שקטים ושאננים ואין מחריד – זו ודאי, ואין חולק, "גאולה".

אלה, כאמור, הקצוות, והם אכן ברורים. ואולם, מה קורה בתווך?

תפיסה שיטתית אצל חז"ל גורסת כי כשם שבגאולה ראשונה נהגה גישת גילוי וכיסוי, כך גם בגאולה אחרונה: "כגואל הראשון כך גואל האחרון. הגואל הראשון – זה משה – נגלה להם וחזר ונכסה מהם... אף גואל האחרון נגלה להם וחזר ונכסה מהם" (במדבר רבה יא, ב; שיר השירים רבה ב, ג; פסיקתא דרב כהנא [מנדלבוים], ה ועוד). יתירה מזו, חז"ל

**הגאולה כתהליך,
חמקמקה, מתנוודדת,
חולפת עוברת עד
שמתייצבת. מטוטלת
הגאולה.**

הוסיפו ואמרו שגם לאחר שיגיע משיח, ויזוהה (רמב"ם, הלכות מלכים, יא, ד) וייראה ויוסכם, והכול יסברו שברוך ה' כבר באו אל המנוחה ואל הנחלה, יתברר שלא היא: "עתידה מלכותו ליצד ממנו לשעה" (רות רבה ח, ו). יש להניח כי גדול יהיה השבר; במצב כזה רבים – מן הסתם – ייתפסו לפיק ברכיים, אולי אף לייאוש. ואם בכך לא די, הרי משתפרוץ מלחמה, ודאי וודאי שעלול לסור הביטחון בגאולה. אלה

שאינם יודעים כי "היא עתידה לחזור לו" (רות רבה שם) ואינם מפנימים שגם מלחמה היא "אתחלתא דגאולה" (מגילה יז ע"ב; רמב"ם, הלכות מלכים, יב, ב והשווה שם שם, ה). הוא שאמרנו: הגאולה – כתהליך, חמקמקה, מתנוודדת, חולפת-עוברת עד שמתייצבת. מטוטלת הגאולה. ואחר שנמשלו ישראל ללבנה (בראשית רבה, ו; שמות רבה, טו), הרי לא ייפלא שגם בעניינה הודגש כי "אור הלבנה פעמים נכסה ופעמים נגלה" (אוצר המדרשים [אייזנשטיין] – מזלות, עמ' 281, ושם – שמואל הקטן, עמ' 544). זו דרכה של מציאות טבעית שאותה חקק בורא בבריאתו וזו גם דרכה של גאולה: "מלמד שאין הפתח נפתח כולו כאחת, אלא אליהו ז"ל בא לעיר אחת ונעלם מחברתה ומדבר עם האיש ונעלם מחברו" (ילקוט שמעוני שיר השירים, רמז תתקפו).

גאולה בגלות וגלות בגאולה

שעות אלה של אין ושל לאו, של אור ושל צל, אלה שעות של ערבוביה, אלה שעות מבלבלות. הקושי היותר גדול קיים כאשר לא ברור אם בשעת "גילוי" עסקינן או בשעת "כיסוי". בלבול בקריאת מציאות, בניתוח מציאות, בהפנמת מציאות, מונעים התמודדות ראויה עם מציאות. עתה שוב לא מפתיע כי בעת הזו, שלנו היום, יש המתקשים להחליט ושואלים ממה נפשך: אם אין אז מה מקום ללאו, ואם אור מה מקום לצל? וכתוצאה מכך יש המכריעים חד-משמעית בכה ויש המכריעים בחזקה בכה – ושניהם שוגים! שכן זה בדיוק טיבו וטבעו של עידן הביניים.

לאמיתו של דבר, על עניין זה כבר עמד ישעיהו הנביא, אשר השתומם על הנבוכים, על אותם שדורשים במפגיע "גאולה – עכשיו", על אותם שאומרים "אם יש צדק – יופע מיד" (ח"י ביאליק, "על השחיטה"), על אותם שסוברים שאם אינה "עכשיו" – אינה "גאולה": "מי שמע כזאת, מי ראה כאלה? היוחל ארץ ביום אחד, אם יולד גוי פעם אחת, כי חלה גם ילדה ציון את בניה?! האני אשבר ולא אוליד, יאמר ה' אם אני המוליד ועצרתני, אמר א-לוהיך?" (ישעיהו סו, ח-ט).

בהבחנות אלה אין די,
ולא המושג עיקר אלא
התוכן והמהות. קוטב
העניין, ובעיקר בעידן
הביניים, אינו התופעה
אלא התודעה.

נכון הוא שלנושאים מסוימים יש מקום להבחין בין מגוון המושגים הכרוכים בגאולה: ודאי אינה דומה "אתחלתא דגאולה" ל"עקבתא דמשיחא" ואין זהות בין "קץ הימים" ל"קץ מגולה", ואם כן ניתן היה, לכאורה, להחיל זאת גם בענייננו, לומר: מה ששנה מאמר חז"ל זה לא נאמר על זה וכו' וכיו"ב – ולא היא. עיון מדוקדק בסגנון שלל מאמרי חז"ל שבהקשרים אלה, אינו תואם את שהיה צפוי להיות במקרה שאכן הייתה הבחנה בהירה וחדה בין המושגים. נמצא "אתחלתא" המוסבת על שלב מתקדם למדי ונמצא לעומת זאת "קץ" המוסב על שלב ראשוני למדי. על כורחך עליך לומר שבהבחנות אלה אין די ולא המושג עיקר אלא התוכן והמהות. הוא שנאמר לעיל: קוטב העניין, ובעיקר בעידן הביניים, אינו התופעה אלא התודעה.

דורשי רשומות ודאי היו מצביעים, ובצדק, על זעירות ההבדל שבין תיבת "גולה" לתיבת "ג[א]ולה"! והרי אם דקות דקיקה כזו – סך הכל אות אחת וה"קטנה" שבהן – היא היא שמבדילה, ואם כך נקבע בלשון העברית, אותה לשון שאינה "הסכמית" אלא "קודש", הרי ודאי סימנא מילתא (וראה מהר"ל, נצח ישראל, א: "לשון גלה וגאל אותיות שניהם שוות"), ושוב אין להתפלא על המבלבלים ביניהם, על הרואים גאולה בגלות וגלות בגאולה. אלא שכנגדם יכולים אנחנו, וחייבים אנחנו, להציב מוצקות של ביטחון בהגדרת תקופתנו כתקופת גאולה.

האהבה תסמא את עינינו?

מחד, על אותם שמכחישים את המוחש ואינם רואים לנגד עיניהם שבעת גאולה, ממש וכפשוטה, עסקינן, עליהם אתה קורא, בשיבוש, את הפסוק: כי עין בעין – לא – יראו בשוב ה' ציון. מאידך, על אותם שאינם רואים את טלטלת הגאולה, את השברים, את הקשיים ואת פיתולי אמצע הדרך, אותם אשר טחו עיניהם מראות עובדות כהווייתן, הרי עליהם אתה קורא, ושוב בשיבוש, מאמר זה: האהבה שאנו אוהבים את אומתנו – כן – תסמא את

עינינו מלראות את מומיה. בנקודת הזמן שבין אורה לחשיכה עלולים להיווצר מצבי דמדומים וערפל, ולעת כזאת לא הכל רואים מיטבית. בעת כזאת נצרכים כלים הרבה יותר משוכללים, להכרעת מצב ולווידוא מציאות. מקרא שבזכריה (יג, ח) "והשלישית יִנְתֵר בה", הנדרש כך על-ידי חכמינו ז"ל: "שאינ מתיישבין בארצם אלא בגאולה שלישית. גאולה ראשונה זו גאולת מצרים, גאולה שניה זו גאולת עזרא, השלישית אין לה הפסק" (תנחומא שופטים, ט; וראה הרב אר"י שבט, צהר, כא עמ' 111-120 ואצלו ביסוסים נוספים לתפיסה ודאית זו),

בנקודת הזמן שבין אורה לחשיכה עלולים להיווצר מצבי דמדומים וערפל, ולעת כזאת לא הכל רואים מיטבית. בעת כזאת נצרכים כלים הרבה יותר משוכללים, להכרעת מצב ולווידוא מציאות. מקרא שבזכריה (יג, ח) "והשלישית יִנְתֵר בה", הנדרש כך על-ידי חכמינו ז"ל: "שאינ מתיישבין בארצם אלא בגאולה שלישית. גאולה ראשונה זו גאולת מצרים, גאולה שניה זו גאולת עזרא, השלישית אין לה הפסק" (תנחומא שופטים, ט; וראה הרב אר"י שבט, צהר, כא עמ' 111-120 ואצלו ביסוסים נוספים לתפיסה ודאית זו),

הוא אחד מאותם כלים, וכדוגמתו הרבה. מורי דרכנו לעת התחייה אף ביטאו זאת בבהירות. כך מרן הראי"ה זצ"ל: "מאמין הוא העם כולו שאין גלות עוד אחרי הגאולה

ההולכת ומחלת לפניו, ואמונתו העמוקה הזאת היא בעצמה רז קיומו... דור צופה לישועה קרובה" (אורות התחיה, כו); כך גם תלמידו-חברו הגרי"מ חרל"פ זצ"ל (מעניני הישועה, עמ' רכז): "הדבר ברור כשמש בצהרים שחורבן שלישי לא יהיה עוד ומדינת ישראל שקמה לתחיה בל תמוט לעולם ועד", ועוד.

בשורש העניין, כשם שבדרך הגאולה – נגלה ונכסה – דומה דור אחרון לדור ראשון, כך גם בלבטים, בספקנות, בתהייה ובהרהור. הן זו היתה תשובת בעל "אור החיים" לשאלה מדוע הושמט "והבאתי" מלשונות הגאולה ומדוע עליו לא נקבע "כוס" בליל-הסדר? אין זה – מבאר רבי חיים בן עטר – אלא משום שהפרש משמעותי ביניהם: בעוד שהארבע מתייחסות לעבר, לעצם היציאה ממצרים אשר נחזית מיידית לעיניהם, הרי לשון "והבאתי" לא רק שמתייחסת לעתיד, היא מתייחסת לעתיד מותנה: בתנאי שתתקיים בכך מצוות ידיעת ה'! ואכן כמה עיקולי ופשוטי אתו על אבהתנא עד שהגיעו אל המנוחה ואל הנחלה; כמה תהיות, ספקות, הרהורים, ערעורים ובלבולים.

סוף דבר: הבלבול הוא הוא אם כל חטאת, הוא הוא ה"שורש פורה ראש ולענה", ואין שמחה כהתרת הספקות. דומה שכאן בדיוק עיקר משימתנו: הסרת מעטה וחשיפת מציאות כהווייתה. זו תקוותנו, זו אמונתנו, כי גם כאשר "כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לְאֵמִים – ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יִרְאָה" (ישעיהו ס, ב). חזקה על ליבון כזה, שכאשר ייעשה כדבעי, הרי מכאן ואילך הדרך סלולה, והיא עולה בית-אל, מהרה.

סוף עידן "אלו ואלו

דברי א-לוהים חיים"

על כל מנהיג לקחת אחריות על דבריו ☉ להבין כי להכרעתו יהיה מחיר ☉ הרב שמעון אור על רבנים, על פילוג ועל ממשות ☉

"כדור השלג"

גירוש היהודים מגוש-קטיף, הקלות שבו בוצע גירוש זה, הסירוב השולי לכאורה לביצוען של הפקודות ותהליך ההמשך המצופה, הן מצד העולם שסביבנו והן מצד חוסר האפשרות להשאיר מהלך שכזה בחצי הדרך – כל אלו אינם מותירים ספק שמחיקת האות "עי" מהתנחלויות יש"ע היא תחילתו של תהליך מחיקת האותיות כולן, להוציא אולי גושי התיישבות בודדים. מצב זה מביא אותנו באופן טבעי לבחון מחדש את דרכי הפעולה ההסברתיים, המדיניים והפוליטיים הנצרכים על-מנת להגן כמה שיותר על חלום ההתיישבות העומד לפני סכנה, כל זאת תוך מאמץ עילאי לנסות ולשמור על אחדות המחנה הדתי-הלאומי.

הרב שמעון אור
ראש התנועה לתורה מנהיגה

אולם נראה שהמפתח לשליטה בתהליכים העצומים שאנו עדים להם אינו טמון ביחסי הגומלין שלנו עם הממסד השלטוני או אפילו עם החברה הישראלית הכללית, אלא דווקא בתוך הציבור שלנו פנימה. מאמר זה ינסה לעמוד על תהליך התפתחותי הנוצר כבר עתה בציבור שלנו בעקבות תהליך הגירוש, התפתחות שהביטויים הראשוניים שלה לא ילוו כנראה בסימפוזיה של אחדות אלא דווקא באקורדים צורמים מאוד של פילוג ומחלוקת. אנו ננסה לבאר את התפנית העצומה שהחברה הדתית-לאומית שלנו הולכת לעשות ביחס לתפיסותיה התורניות, תפנית שבה משקל ה"אמירה התורנית" עומדת להפוך למשמעותית

הרבה יותר. נעמוד על הסכנות והקשיים המתלווים לתהליך עצום שכזה, שאליו נצטרך להפנות את עיקר תשומת הלב בשנים הקרובות.

מ"הלכות דעות" לדיני נפשות

כפי שהקדמנו, מתברר יותר ויותר שגירוש מתיישבי גוש-קטיף והחרבתו של חבל ארץ זה, אינם עומדים להיות מעשים חד-פעמיים, אלא הם אמורים לחזור על עצמם בחבלי ארץ נוספים. בנקודת מוצא שכזו, הופכת דרך ההתייחסות של הציבור שלנו למהלך

הכפייתי הזה להיות שאלה גורלית שאמורה לחרוץ לשבט או לחסד לא רק את מפעל ההתיישבות המפואר, אלא את כל התרבות הזו הנקראת "הציונות הדתית" והשפעתה על מדינת ישראל כולה. השאלה באיזו דרך לנקוט בהמשך, האם ב"תפילת מקובלים", "פנים אל פנים", התנגדות פסיבית, סירוב לפקודות הגירוש או התנגדות אקטיבית וכו', הופכת להיות משאלת טקטיקה הסברתית לשאלה קיומית. ממילא עמדתם של אנשי התורה בעניין, הופכת גם היא להיות כזו המכריעה גורל של תרבות שלמה, ונראה שהיא פותחת שלא במתכוון תקופה חדשה ועצומה בעידן משקל התורה ופסיקת ההלכה, תקופה שלא ידענו עד עתה.

הופכת
ההתייחסות
להיות שאלה גורלית
שאמורה לחרוץ את
כל התרבות הזו
הנקראת "הציונות
הדתית"
על מדינת ישראל

ניקח לדוגמא את נושא ה"סירוב". ברור הוא שכל החלטה של ראשי הישיבות, רבני היישובים ומנהיגי התורה ביחס לגירושים הבאים המתוכננים, היא שתיתן מצד אחד את הלגיטימציה לחיילים הדתיים להיות שותפים לגירוש, או מצד שני תעמיד אותם בפני הדילמה הקשה להסתכן בניתוקם ממערכת החיים, המוסר והחינוך שממנו הם באו, ואף לנידויים מן החברה הדתית-לאומית. הגם שברור הוא שקביעתם של אנשי התורה לא תביא בעקבותיה ציות עיוור מוחלט בקרב החיילים הדתיים, וקל-וחומר בקרב החיילים כולם, בכל אופן העוול המוסרי העמוק שבמעשי הגירוש והמשכתם בחבלי ארץ נוספים עתידים יחדיו ליצור השפעה מצטברת שיהיה בכוחה להביא בטווח הארוך לשינויי

התנהגות גדולים בקרב החיילים הדתיים, וממילא אף בקרב צה"ל כולו (שסבל גם כן מגילויי סרבנות אפורה רבים).

מצב חדש זה מביא את התורה ופסיקת ההלכה למקום שבו לא עמדו כבר קרוב אלפיים שנה. התוויית דרך של תורה ופסיקת הלכה, שאינה רק חורצת את גורל היחיד בנושאים ספציפיים נקודתיים, אלא מובילה מדינה שלמה לקראת עתיד שיושפע ישירות מאותן פסיקות הלכה, וזאת ברמות גבוהות בהרבה מאלו שזכינו להן בתקופת גוש-אמונים במאבק על ההתנחלויות. את המגמה הזו החדשה אנו צריכים להפנים היטב בתוכנו. ההשלכות לכך הן

התוויית דרך של תורה ופסיקת הלכה המובילה מדינה שלמה לקראת עתיד שיושפע מאותן פסיקות הלכה

חריפות ביותר.

האם יוכלו אותם הסוברים שיש לחיילים לסרב לפקודת גירוש, לשתוק כשרב יישובם אינו מתכוון להודיע על איסור השתתפות תלמידיו במעשה זה? האם יוכלו מתיישיבי התנחלויות ותומכיהם, הרואים בסירוב שכזה חובה מוסרית בסיסית, לשלוח את ילדיהם למוסדות שראשיהם הורו לתלמידיהם שלא לסרב פקודה, בין אם מתוך פחד ששייבתם תיסגר ובין אם מתוך מחשבתם למנוע בכך פילוג בעם?

אין כל ספק, שעד עתה לא נעשה הקשר בין המעשים "בשטח" לבין ההתייחסות לרב, לישיבה ולמקום לימוד התורה. רבים מתושבי הגוש ומהתומכים הרבים שדרשו במפגיע מן החיילים והשוטרים לסרב פקודה, ואף התנגדו לפינויים, ממשיכים – מיד לאחר הגירוש, בעוד הם נמצאים בבתי-המלון – לשלוח את ילדיהם שהגיעו לפרקם הישיבתי ללמוד בישיבות שבהן ראשי הישיבה לא העיזו להודיע במפורש שיש להתנגד לפקודת הגירוש, או שאף קבעו מפורשות שיש לבצע את הפקודה. בטרם עבר חודש מן הגירוש, נערים ונערות שנגררו וצעקו לחיילים לא לבצע את שצוו לעשות, נמצאו משתתפים בהפנינג הרקדה המוני הממומן על ידי אותו שלטון שביצע את הגירוש, כשבראשו עומדים רבנים שהתירו ואף הורו לתלמידיהם לבצע את פקודות הגירוש שניתנו להם. בתודעה שלנו עד היום לא הובחן הקשר שבין דעותיו של הרב או ראש הישיבה לבין המציאות. כרגיל היו דבריו בגדר של

המלצה, דעה בחינוך או חזון. אולם מעתה לא נוכל להתחמק מן המסקנה ש"דעות" אלו עומדות להיות הרות גורל לכולנו.

דברי התורה ודעות
החכמים לא היו רק
בגדר "אלו ואלו דברי
א-לוהים חיים"
במובנם הרדוד
המאפשר כל אמירה
שהיא, בלא שתגבה
כל מחיר

האם אנו מוכנים לתקופה החדשה הזו, המסיימת תקופה שבה דברי התורה הם בגדר "דיבורים" בלבד?

כך אכן היה בעם ישראל בתקופתו הקדומה. דברי התורה ודעות החכמים לא היו רק בגדר "אלו ואלו דברי א-לוהים חיים" במובנם הרדוד המאפשר כל אמירה שהיא, בלא שתגבה כל מחיר. קביעת הפוסק או איש התורה לכאן ולכאן חרצה גורלות, כולל גם את גורלו שלו. מפורסמת טעותו של רבו של יואב שלימדו לקרוא "זָכַר עִמְלֶק" במקום "זָכַר עִמְלֶק, טעות שבגינה דן יואב את רבו למיתה (בבא בתרא כא, ע"א על פי האיכא דאמרי¹). מעבר לאופן תפיסה שכזה את

דבריהם, דעותיהם ועמדותיהם של תלמידי החכמים יחייבו התמודדות, התנגדות והכרעה שאינן פחותות מאלו הקיימות היום בשדה הפוליטי (שתכלול לצערנו גם את הצדדים

1. "...דכתיב: (מלכים א' י"א) כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום, כי אתא לקמיה דדוד, אמר ליה: מאי טעמא עבדת הכי? אמר ליה, דכתיב: תמחה את זכר עמלק. אמר ליה: והא אגן זכר קרינן? א"ל: אנא זכר אקריון. אזל שיליה לרביה, אמר ליה: היאך אקריתן? אמר ליה: זכר. שקל ספסירא למיקטליה, אמר ליה: אמאי? א"ל, דכתיב: (ירמיהו מ"ח) ארור עושה מלאכת ה' רמיה. א"ל: שבקיה להווא גברא דליקום בארור! א"ל, כתיב: (ירמיהו מ"ח) וארור מונע חרבו מדם! איכא דאמרי: קטליה, ואיכא דאמרי: לא קטליה".

רש"י: "מאי טעמא עבדת הכי - שלא הרגת את הנקיבות" (בבא בתרא כא ע"א). תרגום חופשי: שישה חודשים ישב יואב עד שהכרית כל זכר באדום. כשהגיע לדוד שאל אותו דוד, מדוע עשית כך שלא הרגת גם את הנקבות. ענה לו יואב כיוון שכתוב תמחה את זכר עמלק. ענה לו דוד והרי אנו קוראים זָכַר. ענה לו יואב אבל אני קורא זאת זָכַר. הלך יואב ושאל את רבו, איך קראנו את הפסוק ענה לו רבו - זָכַר. לקח יואב חרב להורגו. שאלו רבו - מדוע? ענה לו יואב כמו שכתוב: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה". ענה לו רבו: הנח לו לאותו אדם (כלומר לו עצמו) שיתקיים בו הארור. ענה לו יואב והרי כתוב "ארור מונע חרבו מדם" ועל כן חייב אני להורגך. יש שאמרו שאכן הרגו ויש שאמרו שלא הרגו.

השפלים שבה), מתוך ידיעה ברורה שנתנית לגייטימציה או אף שתיקה כנגד דעות שכנגד, תגרומנה לפגיעה ולהשפעה חריפים באופן מיידי בשדה המערכה.

טול מקל והך על קדקודן

אם נחפש את האמירה הנבואית המתאימה למהלך הנוכחי, המביא בהכרח לצורך בהתמודדות והכנעת דעות תורניות אחרות גם אם תהיה בכך פגיעה באותם תלמידי החכמים המחזיקים בדעות אלו, נוכל למצוא אותה במעבר ההנהגה ממשה ליהושע, שם מדריך ה' את יהושע בדרך שעליו לנקוט בכניסתו לארץ. בעוד משה נוקט בלשון "אתה תבוא את העם", כלומר תבוא עם העם באופן שזקני הדור עם יהושע לפי דעתן ועצתן, הרי הקב"ה אומר ליהושע "כי אתה תביא את בני ישראל – בעל כורחם, הכל תלוי בך, טול מקל והך על קדקודן דָּבָר אחד לדור, ולא שני דָּבָרִים לדור"². מצב שבו יש "ליישר" גם את תלמידי החכמים על-פי דרך אחת, מגיע במקום שבו דבריהם הם מציאות ממשית המתווה דרך הנהגה. בניגוד לבית המדרש, פה לא ניתן "לזגזג" בין שתי דעות מנוגדות. המעשה חייב להיות בכיוון אחד ברור, אף שללא ספק יש אמת גם בדברי תלמידי החכמים האחרים. כשאנו מדברים על הנהגת ציבור שאמורה להיות בה השפעה בקנה מידה לאומי, אין מקום לאריכות רוח. פה הדברים צריכים להיחתך באופן החד ביותר, גם אם מתוך כך עלולים להיפגע תלמידי חכמים אלו ואחרים.

המעבר מ"הציבי לך ציונים" לממשות

המעבר הזה שבו דברי רבנים ותלמידי חכמים גם נתפסים כממשיים וגם יוצרים מציאות ממשית באופן כה מיידי הוא התהליך המבורך המחזיר אותנו משלב הגלות שבו

2. "כי אתה תבוא את העם הזה - ארי את תיעול עם עמא הדין. משה אמר לו ליהושע, זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתן ועצתן, אבל הקדוש ברוך הוא אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם (דברים לא, כג), תביא על כרחם הכל תלוי בך, טול מקל והך על קדקודן. דָּבָר אחד לדור, ולא שני דָּבָרִים לדור" (רש"י דברים ל"א, ז).

חיינו הישראלים המופיעים בתורה בציווייה היו לנו אך ורק בגדר "ציונים"³ – "סימנים"⁴ בלבד, למצב שבו הם חוזרים להיות מציאות ממשית על כל המשתמע מכך. אין ספק שחיים ברמה של "סימנים" הם כמעט נטולי חיים, וממילא גם רמת ההכרעה בהם נמוכה. המעבר מתורה שהיא סימנים לתורה מוחשית, הוא כמו המעבר מציור דו-ממדי להתרחשות חיה תלת ממדית. התפתחות זו היא המביאה לכך שדעות תלמידי החכמים הופכות להיות ממשיות, וממילא ההבדל בין הדעות חדל מלהיות "ויכוח" והופך להיות בעל משמעות של חיים ומוות.

קריאה לפילוג?

מן הדברים שנאמרו עד עתה נראה לכאורה שפילוג ומחלוקת גדולה עומדים לצאת ממצב חדש זה. שהרי אם הדעות הופכות להיות קריטיות ובעלות משקל מכריע, אזי הניגוד שהתגלה בין הדעות השונות במעשה ההתנתקות האחרון יש בו בכדי לגרום מעתה לעימות חריף עוד יותר, מתוך הרגשת כל צד את סכנת האבדון כלפי הדעה שמנגד. כך יוצא שלכאורה מול הקריאה לאחדות שהיתה אמורה לצאת בשעות אלו, מציג מאמר זה מגמה שתוצאתה המיידית היא דווקא הרחבת הקרע והפילוג.

ה"אחדות" המדומה
המקבלת כל דעה
באשר היא,
משמעותה היא דיבור
אוורירי וחוסר התוויית
דרך.

אכן נכון הדבר. בטווח הקצר עימות גדול עומד להיות בציבור שלנו, אך הוא חייב להתקיים ולהיות מוכרע לפני שאנו באים בדרישות מן הציבור הכללי. ה"אחדות" המדומה המקבלת כל דעה באשר היא, משמעותה היא דיבור אוורירי וחוסר התוויית דרך. הדעה התורנית הרואה באי הסירוב את המעשה החשוב

3. כפי ביאור רש"י על "וְשָׁמַתְם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשֵׁיכֶם" (דברים יא, יח): "אף לאחר שתגלו היו מצוינים במצות, הניחו תפילין, עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר (ירמיה לא, כ) הציבי לך ציונים".

4. כפי ביאור רש"י על ירמיהו ל"א, כ': "הציבי לך ציונים - סימנים".

הנצרך על-מנת לא לגרום לפילוג ולמלחמת אחים בעם ישראל, אכן נחשבת על פי הדעה התורנית השנייה למכת מוות ומעשה בגידה בדרכה של הציונות הדתית והמדינה כולה. הדרך הרבנית המסתמכת על "סיבוב מקובלים" את ישובי יש"ע וקריאות "היה לא תהיה", שלא היה בה בכדי להזיק בימים עברו, כיום עלולה להוות מכת מוות לאלו שישתמכו עליה ולא יפעלו בנחישות הראויה. התוויית דרכו של הציבור הדתי-לאומי מן המקום שבו הוא נמצא עתה, לא תוכל לשלב בתוכה את מגוון הדעות הקיים כיום, כיוון שלשמתנו עברנו את השלב השפל הזה שבו התורה היא "דבר תורה" על שולחן שבת, "דרך חינוכית" או "חזון לאחרית הימים", ובשלב שכזה בסופו של דבר כיוון אחד ישלוט בכיפה ויוביל.

על כן, גם אם הביטוי המיידי של התפתחות זו של משקל "דברי התורה" להיות כ"דְּבָרוֹת" מנהיגה משמעותו הוא פילוג ועימותים בין הכוחות השונים, ללא ספק, מתוך התבוננות רחוקת טווח, אנו יכולים לברך על כך בשם ובמלכות "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", וכמובן לסייע להתפתחותה של מגמה זו.